

Sveptič

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS

letnik 7, številka 3, september 2001

SKRIVNOSTNI SVET SOV

Iz novega sveta
Zakaj je pegasta sova ogrožena
Veliki srakoper
Murska šuma in njena okolica

izdajatelj: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
(DOPPS-BirdLife Slovenija[®]), p. p. 2722, 1001 Ljubljana

naslov uredništva: DOPPS, Prvomajska 9, 1000 Ljubljana,

tel.: 01 544 12 30

fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

glavna urednica: dr. Andreja Ramšak

e-mail: andreja.ramsak@guest.arnes.si

uredniški odbor: Luka Božič, Leon Kebe, Borut Rubinič, Jakob Smole,
dr. Davorin Tome, Al Vrezec in Eva Vukelič.

lektoriranje: Marjetka Krapež

oblikovanje tipske strani: Tomaž Berčič

prelom in fotoliti: Abakos grafični studio

tisk: Abakos / KVM Grafika

naklada: 2000 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke.

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba
Mobitel, Ministrstvo za okolje in prostor RS in Grand Hotel Union d.d.
Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.
Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana ali
na elektronski naslov andreja.ramsak@guest.arnes.si

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE
DOPPS-BirdLife Slovenia

Naslov: p.p. 2722, 1001 Ljubljana.

Društveni prostori: Prvomajska 9, Ljubljana,

tel.: 01 544 12 30, fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

Predsednik: dr. Peter Trontelj

Podpredsednik: dr. Primož Kmecl

Upravni odbor:

F. Bračko, D. Denac, K. Denac, mag. F. Janžekovič, T. Jančar,
D. Klenovšek, B. Mozetič, M. Perušek, dr. A. Ramšak, B. Rubinič, J.
Smole, B. Surina, B. Štumberger, D. Vengust

Nadzorni odbor:

B. Kočevar, A. Hudoklin, Nataša Adlešič Barba,
dr. T. Trilar (predsednik)

poslovni račun: 02018-0018257011

Direktor: Tomaž Jančar

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih
organizacij BirdLife International.

stran 11

Al Vrezec
SKRIVNOSTNI SVET SOV 4

Jakob Smole
IZ NOVEGA SVETA 10

Ana Klememnič
AKCIJA GAJŠEVCI 14

stran 14

Dominik Bombek
ZAKAJ JE PEGASTA SOVA OGROŽENA 15

Damijan Denac
GNEZDITEV REČNIH GALEBOV IN
NAVADNIH ČIGER NA SPLAVIH 17

Dominik Bombek
VELIKI SRAKOPER 18

stran 17

PREDAVANJA IN IZLETI 20

Luka Božič
MURSKA ŠUMA IN NJENA OKOLICA 22

Mika Kocjančič
IZLET NA SNEŽNIK 25

stran 19

Jernej Figelj
SABOTIN
poročilo z društvenega izleta 26

Damijan Denac
MLADINSKI ORNITOLOŠKI RAZPIS
TABOR »DOREBERK 2001« 28

stran 24

SVETOVNI PTIČJI FESTIVAL IN
SVETOVNI DAN OPAZOVANJA PTIC 29

Luka Božič
SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA 30

Odličen pisec in poznavalec sov Al Vrezec nam bo tokrat v poljudnem članku predstavil skrivnostni svet sov. Sove težko preučujemo, saj jih je večina aktivnih ponoči. Z njimi je povezanih veliko vrah, zaradi katerih so jih v preteklosti praznoverni ljudje preganjali - ponekod žal še danes. Ko so žalovali ob umrlem, so zvečer in ponoči k soju sveč priletele žuželke, ki so privabile čuka ali pegasto sovo. Ni čudno, da se je ponekod pegaste sove prijelo ime mrtvaška ptica ali pegasta mrtvaščica. V nasprotju pa so stari Grki čuka proglasili za ptico boginje Atene, boginjo modrosti. In zanimivo, otrokom še danes predstavljamo sovo kot tisto ptico, ki je pametna in učena.

Ptičji svet Amerike nam predstavlja mladi pisec Jakob Smole. Pot ga je vodila od vzhodnoameriške obale prek celine do narodnega parka Yellowstone ob vznožju Skalnega gorovja in vse do strmih pacifiških obal ter toplega kalifornijskega morja. Na svojem popotovanju ni izpustil Grand Canyon, ki ga je izdobra reka Colorado, niti močvirja Everglades na Floridi. Amerika je celina, kjer so prišleki iz starega sveta brezobzirno uničevali živalstvo in rastlinstvo. Prav zato se je tudi tukaj porodila zamisel o varovanju narave v rezervatih in naravnih parkih.

Predstavljamo vam potek akcije Gajševci, ki so jo izvedli prostovoljci. Rezultat prostovoljnega dela članov DOPPS-a je tudi izgradnja splavov v Ormoških lagunah. Dvema ogroženima vrstama, rečnemu galebu in navadni čigri, smo z izgradnjo splavov omogočili uspešno gnezdenje. Delovanja društva si brez sodelovanja članov v prostovoljnih akcijah ne moremo zamisliti. Takšne akcije so srce društva, nas povezujejo in plemenitijo, ker na ta način delček svojega dragocenega časa posvetimo področju, ki nam pomeni zelo veliko - varovanje ptic in narave. Vsem članom, ki ste sodelovali v DOPPS-ovih akcijah, se najlepše zahvaljujemo in vas vabimo, da se naših akcij udeležujete še naprej. Vsem ostalim se zahvaljujemo za podporo in vas hkrati vabimo, da pridete in nam pomagate tudi na terenu, na primer to jesen očistiti travnik v Vrbovskih talih na Barju. Ali kot se glasi naše staro geslo: ostanimo skupaj dejavni za ptice in za naravo!

Letos 6. in 7. oktobra ponovno poteka svetovni dan opazovanja ptic. Za oba dneva smo pripravili vodene izlete. V soboto 6. oktobra na Gajševsko, Cerknisko in Ptujsko jezero, na Šempasko polje in ob Savi. V nedeljo 7. oktobra so vodeni izleti na Ljubljansko barje, vodni zadrževalnik Medvedce, na spodnjo Savo pod Brežicami in v Škocjanski zatok.

Andreja Ramšak

Čukí so zelo družabne sove. Bramanski čukí *Athene brama* iz Indije pogosto predanujejo v parih. foto: Tomaz Jančar

SKRIVNOSTNI SVET SOV

Al Vrezec

Skorajda vsak izlet v naravo je popestren s pticami, pa če se za njih zanimamo ali ne. Na vsakem izletu lahko z malce sreče opazimo skoraj vse skupine ptic, ki se na tistem območju pojavljajo, razen ene - sov. Noč je čas za sove. Skrivnostni svet sov je raziskovalcem predstavljal vedno velik izziv, pa ne le zato, ker so z vidika običajne ornitološke metodologije precej težka skupina za preučevanje, pač pa tudi zaradi njihovih specifičnih ekoloških lastnosti. Te so posledica njihove nočne aktivnosti, saj so razmere ponoči precej drugačne kot podnevi, zlasti s stališča medvrstnih odnosov. V tem se sove bistveno razlikujejo od njim ekološko najbolj podobne skupine ptic - ujed.

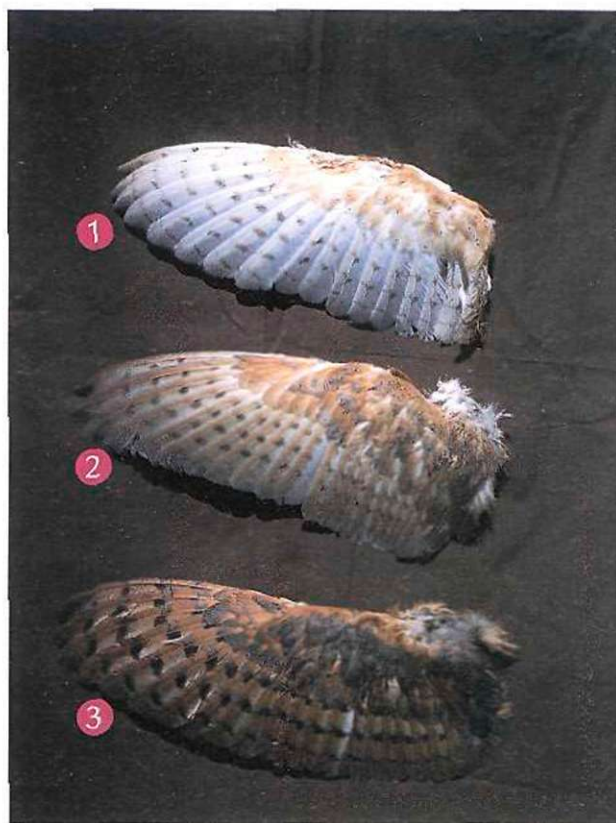

foto: Al Vrežec
Razlike v obarvanosti peruti med tremi evropskimi podvrstami pegaste sove *Tyto alba*: 1 - *T. a. ernesti*, 2 - *T. a. alba*, 3 - *T. a. guttata*.

Taksonomija

Na svetu je do sedaj poznanih 212 vrst sov, verjetno pa se kje skriva še kakšna nepoznana vrsta. V sistemu ptic so sove združene v redu sov Strigiformes. Red sov se deli na dve družini: pegaste sove Tytonidae (18 znanih vrst) in sove Strigidae (194 znanih vrst). Iz družine pegastih sov v Evropi živi en predstavnik, pegasta sova *Tyto alba*. Druga družina je večja in bolj pestra, razdeljena pa je na dve poddružini: bubuji Buboninae (sem uvrščamo npr. veliko uharico *Bubo bubo*) in vubuji Striginae (sem uvrščamo npr. malo uharico *Asio otus*). Novejše raziskave so z uporabo molekularnih tehnik pokazale, da v red sov spada tudi red ležetrudnikov Caprimulgiformes, kamor med drugim uvrščamo tudi podhujko *Caprimulgus europaeus*. V pričujočem pisanju se bom omejil le na nekatere značilnosti pegastih sov in sov, ki so si glede mnogo značilnosti tudi najbolj podobne. Nekatere populacije sov so si tako različne, da so jih strokovnjaki opisali kot podvrste. Od evropskih sov je najbolj zanimiva pegasta sova, saj v Evropi živijo kar tri podvrste. V grobem jih delimo na svetle (skupina *alba*) in temne (skupina *guttata*). Najsvetlejša je podvrsta *T. a. ernesti* s Korzike in Sardinije, najtemnejša pa podvrsta *T. a. guttata*. V Sloveniji živita dve podvrsti (*T. a. alba* in *T. a. guttata*) in imata pri nas t. i. hibridno cono. To je območje, v katerem se obe podvrsti

križata. Zaradi tega je ločevanje med podvrstama lahko težavno. Pri sovah poznamo različne barvne variante; npr. lesna sova *Strix aluco* in veliki skovik *Otus scops*, kjer se pojavljajo sivo in rjavo obarvani osebki. Sivo in rjavo obarvane sove niso podvrste, saj so lahko celo mladiči istega legla različnih barvnih variant.

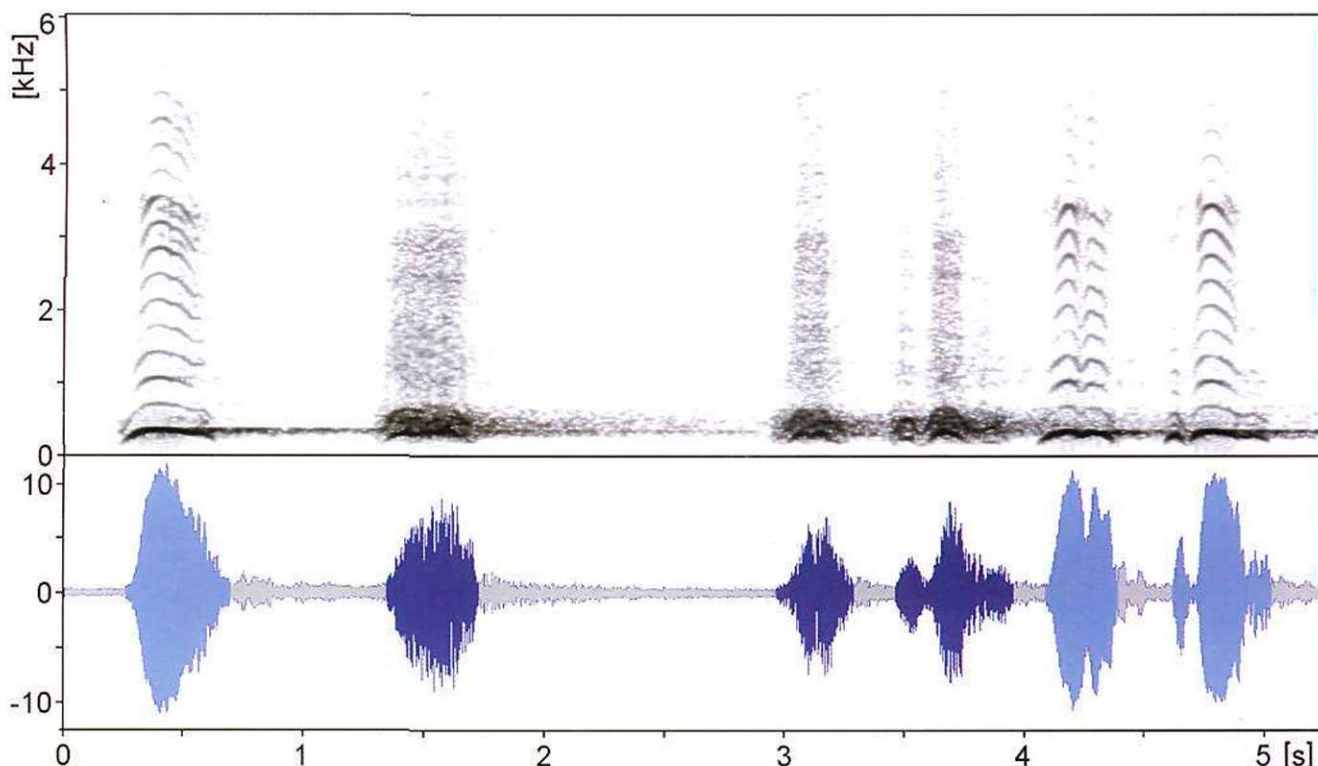
Vedenje in aktivnost

Sove so predvsem nočne živali. Nekatere so zares aktivne izključno ponoči in jih bomo podnevi le stežka opazili, kako zamaknjeno na kaki veji dremljejo, npr. mala uharica. Poznamo tudi dnevno aktivne vrste, ki so lahko aktivne tudi ponoči, npr. čuk *Athene noctua*.

Mnoge sove plenijo tudi ptice, zato so med dnevnimi ptiči neprijetne. Ko ptiči podnevi odkrijejo spečo sovo, zaženejo okoli nje vik in krik z namenom, da bi jo spodili. Sova se navadno za tovrstno kričanje ne meni kaj dosti in mirno spi naprej. Tak vreseči direndaj pa lahko pritegne pozornost kakšnega dnevnega plenilca, kar je za sovo lahko usodno. Največkrat postanejo sove plen večjih ujed, v Evropi sta to zlasti kragulj *Accipiter gentilis* in kanja *Buteo buteo*. Zaradi tega sove zelo skrbno izberejo svoje dnevno počivališče, da bi bile podnevi čim manj opazne. Pogosto so to temni kottički skalovij, razvalin in dupel, lahko pa se čepe na veji prislonijo ob deblo drevesa in so tako podnevi s svojo varovalno barvo, ki spominja na lubje, skoraj neopazne.

foto: Borut Rubinič
Lesni skovik *Otus bakkamoena* iz Indije se med dnevnim dremežem dobesedno zlije z okolico.

posnetek in priprava sonograma: Tomi Trifar

Sonogram dueta samca in samice kozače *Strix uralensis* - teritorialno petje (svetlo modro - samec; temno modro - samica).

Nekatere sove so tudi zelo družabne in živijo v manjših skupinah. Od evropskih vrst je to značilno za čuka, še bolj pa za njegova sorodnika iz Azije, bramanskega čuka *Athene brama*, in Severne Amerike, kunčjega čuka *A. cunicularia*. Bramanski čuki pogosto predanjujejo v parih, velikokrat tesno drug ob drugem. Družabnost je za čuke značilna skozi vse leto. Male uharice so družabne predvsem v zimskem času. Pozimi se male uharice združujejo v večje ali manjše jate. Takšne klateške jate se pogosto približajo naseljem, kjer je hrana dostopnejša. Zimska jata malih uharic je verjetno posledica večje varnosti in boljših prehrabnih možnosti, ki jih ima sova v taki skupini.

Večina sov je stalnic in se na enem območju, imenujemo ga teritorij, zadržuje skozi vse leto. V ostrejših zimah, ko primanjkuje hrane, se nekatere klatijo po deželi in iščejo hrano. Lahko se klatijo v skupinah (mala uharica) ali pa posamič (snežna sova *Nyctea scandiaca*). Posebnost med sovami je veliki skovik, ki je selivka. Veliki skoviki se pozimi v celoti odselijo v Afriko, kjer so glavna prezimovališča te vrste. Poznamo tudi nekaj osamljenih populacij velikih skovikov, ki so stalnice (npr. na Cipru), vendar se večji del populacije seli.

Oglašanje in sporazumevanje

Sove se oglašajo bolj ali manj skozi vse leto, kar še posebej

velja za tropske vrste. Sove zmernih klimatom se najintenzivneje oglašajo spomladi, na začetku gnezdilne sezone, nekatere (lesna sova) pa še v jeseni, ko stari samci silovito branijo svoje teritorije pred mladimi samci.

Spekter sovjih oglašanj je zelo raznolik, posamezni tipi oglašanj imajo različno funkcijo pri sporazumevanju. Najznačilnejše je petje samca, ki ga delimo na teritorialno petje, z njim varuje in brani teritorij pred drugimi samci, ter paritveno petje, s katerim vabi samico. Pri nekaterih vrstah sov, npr. pri velikem skoviku, teh dveh tipov petja ni mogoče ločevati. Pri vseh sovah pojejo samci, medtem ko je petje samice znano le za nekatere vrste, npr. za kozačo *Strix uralensis*. V takem primeru samec in samica pogosto pojeta v duetu, s čimer najavljata ostalim osebkom, da je to območje že zasedeno. Pri nekaterih vrstah lahko po petju razlikujemo celo med posameznimi samci, kot npr. pri lesni sovi. Ostala oglašanja so različni kontaktni klici, ki opozarjajo na nevarnost, prinašanje hrane ipd. Mladiči imajo poseben tip cvilečega oglašanja, kar je pomembno predvsem za klicanje staršev, ki jim nosijo hrano. Mladiči večine sov se pri določeni starosti razkropijo okoli gnezda, še preden lahko letijo. Potem posedajo po vejah v okolici in s piski v enakomernih intervalih usmerjajo starše do njih.

Prehrana

Sove so plenilci in se prehranjujejo večinoma le z živalsko hrano. Pri velikih skovikih so v ujetništvu opazovali, da so se le-ti redno prehranjevali tudi s solato. Večinoma plenijo živo hrano, lotijo pa se tudi mrhovine. Pri ribji uharici *Ketupa zeylonensis* so namreč opazovali osebek, ki se je redno vsako noč prehranjeval na kadavru krokodila.

Razpon velikosti in vrste plena, ki ga sove plenijo, je seveda, v skladu z njihovo veliko velikostno različnostjo, velik. Manjše sove, npr. palčuk *Micrathene whitneyi* (13-14 cm), se prehranjujejo z žuželkami (kobilice, hrošči, metulji) in

foto: Borut Rubinič, Al Vrežec
Ribji uharici *Ketupa zeylonensis* ustreza tropski deževni pragozd ob rekah.

ostalimi manjšimi nevretenčarji (pajki, stonoge, deževniki). Večje sove, npr. orlovski vir *Bubo lacteus* (60-65 cm), plenijo večje ptice (čaplje, race, kure, ujede, vrane) in sesalce (zajce, mlade srne, mačke, veverice, opice), prehrano pa si dopolnjujejo tudi z drugimi manjšimi živalmi, plazilci, žabami in nevretenčarji. Večinoma velja, da manjše sove plenijo manjši plen, vendar ni nujno vedno tako. Sovice iz rodu

Glaucidium, pri nas živi mali skovik *Glaucidium passerinum*, redno plenijo ptiče, ki so tako veliki kot one same, včasih celo večji. Mali skovik (15-19 cm) v Evropi redno pleni kraljičke *Regulus* sp. (9-10 cm), ščinkavce *Fringilla coelebs* (14-16 cm) in listnice *Phylloscopus* sp. (10-12 cm), loti pa se tudi velikega detla *Dendrocopos major* (23-26 cm) in cikovta *Turdus philomelos* (20-22 cm). Večina sov se prehranjuje z malimi sesalci (miši, voluharice, rovkje), manj s ptiči, nekatere so specializirane za ribe. Takšne so sove iz rodov ribjih uharic *Ketupa* (Azija) in ribjih sov *Scotopelia* (Afrika). Te sove žive v tropskih gozdovih ob rekah, kjer na ribe prežijo z vej nad vodo.

Sove so za lov plena razvile dve strategiji: aktivno iskanje plena in prežanje na plen. Prvo je značilno predvsem za sove odprtih travnatih ali močvirskih krajin. Na teh območjih sove v zraku pregledujejo površino in se, ko zagledajo voluharico ali miš, spustijo na tla in pograbi neprevidnega glodalca. Tak način lova je značilen za močvirsko uharico *Asio flammeus*, ki si pri lovu pomaga z dolgimi in ozkimi perutmi. Druge strategije se poslužuje precejšnje število sov, od zgoraj omenjenih ribjih uharic do nam bolj znane lesne sove. Večina sov živi v gozdovih in v grmovnatih krajinah, kjer je letanje oteženo. Te sove zato na plen prežijo s kake veje, kratke in široke peruti pa jim omogočajo spretno manevriranje med vejami in debli, ko se poženejo za plenom.

Za vse sove je značilno, da plen večinoma pogoltnejo v celoti. V želodcu se plen prebavi, neprebavljeni deli (kosti, dlaka, perje, trdi deli žuželk) pa se sprimejo v kepice, ki jih sove na svojih počivališčih izvržejo v obliki izbljuvka.

Gnezditve

Sove so, kar se tiče priprave gnezda, sila nemarne, saj ga večinoma ne delajo, gnezdilni prostor pa kvečjemu posteljejo z izbljuvki in ostanke plena. Za gnezdilni prostor zato izkoristijo naravne danosti, ki jim jih nudi okolje. V odprtih krajinah sove gnezdiijo na tleh, pod kako travno rušo, npr. močvirsko uharico. V tundri je tudi takega kritja malo, zato snežna sova gnezdi kar na planem, gnezdo pa pred lačnimi polarnimi lisicami *Alopex lagopus* uspešno brani zahvaljujoč se svoji velikosti in agresivnosti. Kunčji čuki iz prerij Severne Amerike so se znašli drugače in gnezdiijo v opušenih podzemeljskih rovih prerijskih psov *Cynomys* sp. Kjer je v pokrajini nekaj dreves, gnezdiijo sove v opušenih ali prisvojenih gnezdiih drugih ptic. Mala uharica tako gnezdi v gnezdiih vran in ujed, medtem ko se večji sivi vir *Bubo coromandus* naseli v gnezda štorkelej in čapelj. V gozdu je izbor gnezdilnih prostorov še večji. Od opušenih gnezd (kozača) do drevesnih šteljev (bradata sova *Strix nebulosa*)

in dupel (lesna sova). Nekatere manjše vrste so vezane na dupla drugih ptic, predvsem žoln. Koconogi čuk *Aegolius funereus* v Evropi gnezdi skoraj izključno v duplih črne žolne *Dryocopus martius*, medtem ko palčuk zaseda opuščena dupla grahaste žolne *Colaptes auratus*, ki teše dupla v velike kaktuse saguaro. Puščavska in skalnata območja nudijo veliko skalnih votlin in polic, ki so primerno gnezdišče velike uharice in puščavske sove *Strix butleri*, medtem ko nekatere vrste gnezdiijo celo v jamah (lesna sova).

Pegasta sova je vrsta, ki se je poleg lesne sove, čuka in velikega skovika najbolj približala človeku. Zato so njena najpomembnejša gnezdišča predvsem različna podstrešja in razvaline. Le redko jo danes najdemo še v njenih prvotnih gnezdiščih, drevesnih duplih in skalnih votlinah.

Življenjski prostor

Razširjenost sov sega na vse celine sveta, le na skrajnem jugu, Antarktiki, jih ni. V tem območju poseljujejo sove najrazličnejše življenjske prostore. Tundra na skrajnem severu Evrope, Azije in Severne Amerike je življenjski prostor snežne sove, ki gnezdi najseverneje od vseh sov.

foto: Tomaž Mihelič
Snežna sova *Nyctea scandiaca* je tipična prebivalka tundrskih goličav.

Življenjske razmere so popolnoma drugačne v puščavah in polpuščavah. Tu je število sovjih vrst sicer večje kot v tundri,

vendar so tudi tu sove maloštevilne. Značilni vrsti teh območij sta puščavska sova in puščavski vir *Bubo ascalaphus*, ki gnezdiita po skalnih votlinah severne Afrike in Bližnjega vzhoda.

Največ sov živi v gozdovih, kjer sta ena najpomembnejših dejavnikov, ki vplivata na njihovo številčnost in gostoto poselitve, količina plena in razpoložljivost ustreznih gnezditvenih prostorov. Nekatere sove se razporejajo tudi glede na nadmorsko višino. Primer je koconogi čuk v gorstvih južne in srednje Evrope. Tu je omejen predvsem na višje nadmorske višine. Najverjetnejši razlog za tako razširjenost je prisotnost lesne sove v nižinah. Lesna sova namreč koconogega čuka pleni. S tem ga izriva na višje nadmorske višine, kjer lesne sove ni. Lesna sova je stalnica, zato so zanjo zelo pomembne tudi zimske razmere na njenem gnezdišču. Je manj odporna na mraz in sneg, zato je v višjih legah ni, to pa je izkoristil koconogi čuk. Strokovno takemu pojavu, ko se dve vrsti izrivata na določenem območju, pravimo medvrstna kompeticija, njenemu učinku pa kompeticijsko izključevanje. Njegova posledica je lahko celo izginotje ene vrste in prevlada druge.

Ogroženost

Sove so od nekdaj povezane z vražo, da prinašajo smrt. Ta nesmiselna miselnost danes izginja, žal pa je v preteklosti povzročila sovam precej gorja. Na udaru so bile predvsem štiri vrste, ki gnezdiijo v bližini človeških naselij: pegasta sova, čuk, veliki skovik in lesna sova. Temu je sledilo tudi zapiranje podstrešnih lin pri obnovah cerkva in stavb ter izsekavanje starih visokodebelnih sadovnjakov, kar je populacijo pegastih sov in čukov pri nas popolnoma zdesetkalo. Opažanja v zadnjem času kažejo, da čuku v Sloveniji grozi celo izumrtje.

Pri gozdnih vrstah sov je zelo pomemben dejavnik uničevanje njihovega življenjskega prostora, večinoma z intenzivno sečnjo. Posledica je pomanjkanje ustreznih gnezditvenih prostorov, dupel. V Skandinaviji zaradi intenzivne sečnje koconogi čuki skorajda ne najdejo več primernih naravnih dupel za gnezdenje. Problem rešujejo z nameščanjem gnezditnic, v katerih gnezdi danes velik del skandinavske populacije koconogih čukov.

Na svetu je 26 vrst sov globalno ogroženih, nadaljnjih 15 je blizu tej kategoriji. Sove so težko odkrivne, zato je tudi malo znanega o njihovi biologiji. Spričo slabega poznavanja sov je težko predvideti tudi ukrepe za njihovo varovanje. Primer je gozdni čuk *Athene blewitti*. Leta 1872 je bil opisan iz osrednje Indije. Kasneje je bil opažen le še nekajkrat,

foto: Borut Rubinič

Poginjanje sov na cestah (na sliki je mala uharica *Asio otus*) postaja vse večji problem v modernem svetu.

na zadnje leta 1914. Po tem letu je veljal za izumrlo vrsto, vendar je bil leta 1997 ponovno odkrit. Vrsta danes velja za zelo redko z oznako kritično globalno ogrožena.

Dandanes se kaže, zlasti v Evropi, še en vir ogrožanja sov, ki dobiva vse večje razsežnosti. To so ceste in promet. Izkazalo se je, da so sove, bolj kot druge ptice, glede cest zelo ranljive. Ceste so še posebej nevarne za negozdne vrste, kot so pegasta sova, mala uharica in čuk. Veliko je ob cestah povoženih tudi lesnih sov. Vpliv cest na populacijo sov zaenkrat kljub velikemu številu raziskav še ni znan. Upamo lahko le, da ti izsledki ne bodo prišli prepozno.

Opazovanje in preučevanje

Sove so zaradi svoje nočne aktivnosti zelo težavna skupina za preučevanje. Registriranje sov poteka pogosteje z zaznavo njihovih glasov in manj z običajnim vidnim opazovanjem. Opazovanja sov so večinoma naključna, zato je vsako navidez še tako nepomembno opazovanje vredno zapisa. Popisovanja sov na nekem območju se lahko lotimo na tri načine: 1. spraševanje ljudi in kolegov, ki so sove opazovali, 2. iskanje primernih gnezdilnih prostorov in 3. registriranje nočnih oglašanj sov, kjer je zelo uporabna metoda izzivanja s posnetkom njihovega oglašanja.

Prva metoda je uporabna predvsem pri odkrivanju novih neznanih območij, kjer sove bivajo. Druge metode se poslužujemo pri vrstah, kjer so potencialna gnezdišča razmeroma lahko odkrivna. Primer je mala uharica, ki gnezdi v opuščeni gnezdihi vranov in ujed v odprti krajini. Pozimi, ko je drevje še golo in so gnezda dobro opazna, si zabeležimo vsa najdena gnezda, potem jih v gnezditvenem obdobju še

enkrat pregledamo. Tretja metoda je izzivanje s posnetkom, ki nam da najzanesljivejše podatke o številčnosti sov na izbranem območju. Pri tej metodi izkoriščamo teritorialnost sov, ki se odzovejo na domnevnega vsiljivca (posnetek) v njihovem teritoriju. Metoda je sicer zelo učinkovita, žal pa ni uporabna pri vseh vrstah. Kot uspešna se je izkazala pri popisovanju lesnih sov, kozač, malih skovikov, koconogih čukov, čukov, velikih skovikov in pegastih sov.

Tudi preiskovanje izbljuvkov nam lahko precej pove o sovah. Poleg tega, da ugotovimo prisotnost vrste, lahko ugotovimo tudi, s čim se sova prehranjuje. Želodčna kislina pri sovah ni tako jedka kot pri ujedah, zato ostanejo kosti cele, kar omogoča določevanje požrtega plena. Izbljuvke lahko nabereimo v bližini hiš, po skednjih in podstrešjih ali pod drevesi - tam, kjer sove počivajo.

Sove so zelo zanimiva in skrivnostna skupina ptic, o kateri vemo malo. Zaradi svoje nočne aktivnosti so zelo prtajene in večina ljudi jih sploh ne opazi, čeprav so prisotne skoraj povsod. Še veliko dela bo potrebno opraviti, da bomo spoznali skrivnosti in temačni svet teh ptic modrosti. ■ ■ ■

PRIPOROČENA LITERATURA:

BURTON, J. A. (uredn.) (1992): *Owls of the World*. Peter Lowe, Eurobook Limited.

CHIAVETTA, M. (1992): *Guida ai Rapaci notturni*. Nicola Zanichelli S.p.A., Bologna.

KÖNIG, C., F. WEICK in J.-H. BECKING (1999): *Owls, A Guide to the Owls of the World*. Pica Press, Sussex.

MEAD, C. (1995): *Owls*. Whittet Books Ltd, London.

MEBS, T. (1987): *Eulen und Käuze*. Kosmos Naturführer, Stuttgart, Franckh.

MEBS, T. in W. SCHERZINGER (2000): *Die Eulen Europas*. Franckh-Kosmos Verlags-GmbH & Co., Stuttgart.

MIKKOLA, H. (1983): *Owls of Europe*. T & A D Poyser, Calton.

ROCHÉ, J. C. in T. MEBS (1989): *Die Stimmen der Greifvögel und Eulen Europas*. Kosmos, Franckh'sche Verlagschandlung, W. Keller & Co., Stuttgart. (2 avdio kaseti)

SPARKS, J. in T. SOPER (1978): *Rapaci notturni*. Edagricole, Bologna.

Cianobakterije odenejo tople izvire v mavrične barve. V ozadju so lepo vidne posledice požara z leta 1988. Foto: Jakob Smole

Iz novega sveta

Jakob Smole

Kako velike so ZDA, sem spoznal šele na popotovanju, ki smo ga začeli v New Yorku. Od tam nas je pot peljala čez prerije osrednjega nižavja do Yellowstonea, kjer smo se obrnili proti jugozahodu in nadaljevali pot do San Francisca in ob pacifiški obali do Los Angelesa. Zadnja etapa se je vlekla čez južni del ob Mehikem zalivu in se končala na Floridi.

Pot je bila dolga približno 17.000 km.

ORNITOLOŠKI POTOPIS

Združene države Amerike so ozemeljsko tretja največja država na svetu. Geografsko jih lahko razdelimo na pet območij. Na vzhodu in jugovzhodu se ob obalah Atlantika in Mehškega zaliva razprostira obalna ravnina do gorovja Apalači. Zahodno od Apalačev je veliko nižavje, ki se na zahodu dviga v Skalno gorovje. Vzhodni krak gorovja poteka ob osrednjem nižavju, zahodni pa ob pacifiški obali. Med krakoma so številne kotline, planote in gorovja. Podnebje je zelo raznoliko, od zmerno hladnega na severu, do vlažnega subtropskega na jugu, med obema krakoma Skalnega gorovja naletimo na puščavsko, v preriji pa na celinsko podnebje. Ker Severna Amerika nima gorovij v smeri vzhod-zahod, to omogoča neoviran prehod in mešanje suhih zračnih mas s severa ter vlažnih z juga. To povzroča tornade, ki skupaj z orkani (ti nastajajo v vodah Mehškega zaliva) v ZDA redno povzročajo opustošenja.

Že ob pristanku v New Yorku so nas pričakale ptice, s katerimi se dotedaj še nisem srečal - na obali progastokljuni galeb *Larus delawarensis*, v Centralnem parku pa taščični drozg *Turdus migratorius* in severni kardinal *Cardinalis cardinalis*. Po najemu kombija in ogledu mesta smo začeli resneje preizkušati ameriški asfalt. Naslednja važnejša postaja je bilo mesto Gloucester v bližini Bostona. Večina prebivalstva v tem kraju živi od ribolova in turizma - tamkajšnje morje je polno kitov. Preden smo se vkrcali na ladjo, sem na hitro pregledal obalo in poleg jate gag *Somateria molissima* opazil še nekaj zlatogrlih kormoranov *Phalacrocorax auritus*, ki so si sušili peruti. Zatem se je naša pozornost obrnila na prebivalce morja. Po dveh urah vožnje na odprto morje smo se naenkrat znašli obkroženi od kitov grbavcev *Megaptera novaeangliae* in pritlikavih kitov *Balaenoptera acutorostrata*. Družbo so jim delali antarktični strakoši *Oceanites oceanicus*, atlantski *Puffinus puffinus* in rumenokljuni viharniki *Calonectris diomedea*. Tik pred koncem

foto: Jakob Smole
Ameriška sabljarka *Recurvirostra americana*; od naše vrste se razlikuje po rjavo obarvani glavi.

foto: Jakob Smole
Repna plavut kita grbavca *Megaptera novaeangliae*.

je ogled kronal morski pes orjak *Cetorhinus maximus*; jata teh veličastnih rib se je spomladi letošnjega leta zadrževala tudi v Tržaškem zalivu. Po izkrcanju se je začelo potovanje čez osrednji del celine, ki smo ga v tekmi s časom preživeli večinoma v avtu. Na potovanju se mi v spomin niso vtisnile ptice, ampak ljudje - Amiši. To so pripadniki protestantske ločine, ki se je v Ameriko umaknila iz Švice v 17. in 18. stoletju. Ti ljudje so zelo previdni do današnjega načina življenja, zato morebitne novosti sprejemajo le po skupni odločitvi. Tako npr. namesto avtomobilov uporabljajo kočije, mnoge hiše so brez elektrike, pri oblačenju so zvesti svoji tradicionalni noši. Njihovi otroci se po svetu podijo bos in računalnik še ni del njihove igre. Od Amišev iz zvezne države Ohio, ki še pripada vzhodnemu delu ZDA, smo v treh dneh prevozili prerijo. Ker nudi prerija ugodno prst in podnebje za poljedelstvo ter živinorejo, je pokrajina precej uničena. Med vožnjo me je ob cesti presenetil napis, ki je sporočal, da vegetarijanci v tamkajšnjih krajih niso zaželeni in da so Indijanci plemena Sioux ponosni na to, da so živinorejci. Ptičji svet se mi je odgrinjal večinoma na počivališčih, kjer sem lahko zasledil prerijske kanje *Buteo swainsoni*, uhate škrajnce *Eremophila alpestris*, črne škorčevce *Euphagus carolinus* in žalobne grlice *Zenaida macroura*, veličasten vtis pa sta name pustila jutranja pesem tirančka *Tyrannus tyrannus* in orjaški deževnik kildir *Charadrius vociferus*.

Točka, kjer smo si vzeli nekaj časa za počitek, je bil narodni park Yellowstone ob vznožju Skalnega gorovja v Wyomingu. Ozemlje je bilo zavarovano v 70-ih letih 19. stoletja, ker je že takrat očaralo vse, ki so nanj stopili. Stranski učinki varstva so bili izgon tamkašnjih Indijancev (pleme Sheepeater) in preprečevanje gozdnih požarov. Zadnje je povzročilo, da se je suh les dolga leta kopičil. Leta 1988 je izbruhnil požar, ki ga ni mogel nihče ukrotiti; celo opevana ameriška vojska z vsemi sredstvi, ki jih ima na voljo, ni mogla storiti kaj

omembe vrednega. Pogorela je večina parka, vendar si je narava hitro opomogla - med našim postankom v parku deset let kasneje so med zoglenelimi debli veselo poganjale mlade smrečice. Živa narava očara z neprestanim menjavanjem svojih obrazov; za hip te presenetita kakšen sokol selec *Falco peregrinus* ali progastokljuni ponirek *Podylimbus podiceps*, ki že v naslednjem trenutku izgineta v zraku ali vodi. Neživa narava pa presune s svojim spajanjem vode in ognja. Zemeljska skorja je v parku tanka, zato se na površju pojavljajo mnogi izviri vroče vode, med katerimi so najbolj znani gejzirji. Med njimi izstopa Old Faithful, ki ga zaradi natančnih presledkov med dvema izbruhoma oblegajo množice. Drugi so bolj muhasti, vendar pa se ti pri čakanju na izbruh ni potrebno boriti za razgledni prostor. V mnogo izvirih so cianobakterije, ki dno mavrično obarvajo, nekateri vrečki pa človeka očarajo z modrino svoje vode. Pri taborjenju v parku je treba paziti, da je hrana shranjena nedosegljivo medvedom. Tudi sicer se divjih živali ne hrani; na ta način ne rušiš naravnega ravnovesja in preprečiš nepredvidljivo obnašanje živali, ki lahko v nekaterih primerih postanejo napadalne. Če se pravil ne držiš, hitro začutiš posledice - varuhi parka, rangerji, imajo dovolj pooblastil za ustrezne kazni. Če ob tem pomisliš, kako je s tem v naših parkih, se ti milo stori. Kljub daljšemu postanku je bil čas, namenjen Yellowstonu, prekratek in slovo težko. Kot zadnji prebivalci parka so nas sprejeli bizoni *Bison bison* in družina kanadskih žerjavov *Grus canadensis*, nato pa je šla dirka dalje.

Visoke nadmorske višine sta zdaj zamenjali strma pacifiška obala in toplo kalifornijsko sonce. Kalifornija je verjetno najbolj razgibana zvezna država in bi se po tej plati lahko merila celo s Slovenijo. Njene plaže razen turistov poseljujejo mnoge zanimive živali, med katerimi še posebej izstopajo

foto: Jakob Smole
Modra čaplja *Egretta caerulea*.

morski sloni *Mirounga angustirostris*. Na obali ležijo v velikih skupinah, pri čemer se med samci nenehno vnamajo spopadi za teritorij, kjer imajo svoj harem. Kot večina živali v Ameriki niso plašni, paziti moraš celo, da se jim preveč ne približaš. Družbo jim delajo mnogi pobrežniki in galebi. Tukaj lahko vidiš tudi nam znane peščence *Calidris alba*, ki tekajo v taktu z valovi, in male škurhe *Numenius phaeopus*; družbo jim delajo še vilet *Catoptrophorus semipalmatus* ter galebi vrst *Larus californicus*, *L. heermanni*, *L. occidentalis*... Ob izlivih rek, kjer je vpliv morskih valov manj močan, naletimo na kljunača *Limosa fedoa*, ameriško sabljarko *Recurvirostra americana* z rjavkasto glavo, polojnika vrste *Himantopus texicanus*, kratkokljunega *Limnodromus griseus* in dolgokljunega greznika *L. scolopaceus*. Ptice niso plašne, verjetno zato, ker Amerika v času pred Kolumbom ni bila izpostavljena takšnim lovskim pritiskom kot Evropa. Čeprav se je s prihodom belcev to seveda v hipu spremenilo, pa petsto let očitno ni dovolj za povečan strah pred človekom. Povsem drugačen videz kot obala nam nudi notranjost Kalifornije. Tu se nahajajo ostanki mamutovčevih *Sequoiadendron giganteum* gozdov. Največje primerke teh zares velikih iglavcev so posekali že v prejšnjem stoletju in debla razkazovali na sejnih. Pod krošnjami so si našli zatočišče mnogi črni medvedi *Ursus americanus*. Med pohajkovanjem po gozdu se je nekaj deset metrov pred nami znašel majhen medvedek. Po nekaj minutah preudarjanja, kaj nam je storiti, smo se odločili za povzročanje šuma v sicer mrtvaško tihem okolju. Iz visokih steblik ob poti se je takoj prikazala medvedka in se začela razgledovati naokrog. V hipu sem začutil neznansko spoštovanje do medvedov. Na srečo smo bili ocenjeni za nenevarne, zato smo jo odnesli brez posledic. Mamutovčevi gozdovi potrebujejo za razmnoževanje požar: ogenj zaradi odpornega lubja drevesom ne pride do živega, povzroči pa

foto: Jakob Smole
Pelikan *Pelecanus occidentalis* kljub svoji velikosti zelo spretno strmoglavlja.

odpiranje storžev in s požigom podrasti napravi prostor za mlade poganjke. Ti potem rastejo in rastejo in rastejo - če preživijo strelo ali sekiro, jih na koncu čaka smrt zaradi prevelike teže, kar dosežejo po nekaj tisočletjih.

Dalje proti vzhodu kmalu naletimo na puščavo, ki je mestoma zaznamovana z drevesom podobnimi rastlinami iz družine lilijevk, ki jih imenujejo Joshua tree - Jozuetovo drevo *Yucca brevifolia*. Ime so jim dali svetopisemsko navdahnjeni osvajalci zahoda. V tej pokrajini se v zvezni državi Arizona nahaja Grand Canyon - soteska reke Colorado. Kanjon ima resnično orjaške razsežnosti, še vedno pa ni popolnoma razjasnjeno, kako je nastal. Verjetno je k nastanku največ prispevala vodna erozija oziroma dež, ki še danes povzroča obsežne plazove v stenah soteske. Različne kamninske plasti pridejo najbolj do izraza ob prvih sončnih žarkih, ko kanjon zažari v vseh mogočih barvah. Magičnost kraja je navdihnila Indijance Hopi, da imajo to območje za sveto. Kljub množičnemu obisku turisti vidijo le obrobje kanjona, večji del soteske je zaradi težavnega terena in pomanjkanja pitne vode nedostopen.

Povsem drug videz dobi svet okoli tebe, ko se približaš Mehiškemu zalivu. Tu se razprostirajo obsežna močvirja z mangrovami, razen vročine pa so težave še z veliko zračno vlago. V tem pasu se na Floridi nahaja narodni park Everglades, ki pa poleti nima veliko obiskovalcev. Razlog za to so komarji. Ker sem na vsak način hotel videti park, so me spremljevalci pustili v njem, sami pa odšli v Miami. Ko sem se utaboril, pri zlaganju stvari v šotor nikakor nisem našel fotoaparata - ostal je v avtu. In kot nalašč so se takrat okoli mene začeli spreletavati lastovičji škarniki *Elanoides forficatus* in puranji jastrebi *Cathartes aura*, na obali so tekali krpeljasti prodniki *Calidris pusilla*, malo dlje pa so elegantno letali škarjekluni *Rhynchops niger*; pri vsem tem pa sem tolažbo lahko našel le v citiranju Murphyevih zakonov. Z obiskom parka ni bilo nič, saj zaradi komarjev nisem mogel pomoliti nosu izven informacijskega centra, kjer so obilno škropili z insekticidi. Kljub temu mi je uspelo videti še kakšno ptico: v mangrovah so sprehajale progaste zelene čaplje

foto: Jakob Smole
Kričava čigra *Sterna sandvicensis* med lovom.

Butorides striatus, ki so po izgledu še najbolj podobne naši čapljici, in čudovito obarvane modre čaple *Egretta caerulea*. Tu sem naletel tudi na ameriškega jezerca *Haliaeetus leucocephalus*, simbol ZDA, in ribjega orla *Pandion haliaeetus*. V pristanišču se mi je prikazal še tamkajšnji kralj živali, aligator *Alligator mississippiensis*. Ko so kolegi končno prišli pome, sem na varnem poskusil prešteti vse komarjeve pike. Pri številki 150, pri čemer sem obdelal le desnico do komolca, sem odnehal. Zadnje dni smo preživeli na miamijskih plažah, ki so popolnoma pozidane. Na njih je mrgolelo ribičev, vabe, ki so jih le-ti obilno trošili, pa so privabliale mnoge ptice. Tukaj je bilo mogoče videti pelikane *Pelecanus occidentalis*, azteške galebe *Larus atricilla* in kričave *Sterna sandvicensis* ter prelestne čigre *S. elegans*.

Amerika je celina, ki navduši. Vendar je en mesec za takšno celino veliko premalo, saj si ne moreš vzeti dovolj časa za stvari, ki bi jih rad videl. Ker me potovanje še zdaleč ni zadovoljilo, mislim, da me bodo nekoč čez lužo prav gotovo še videli... ■ ■ ■

Posebno obvestilo IŠČEMO PRAVNIKA

Pomoč prostovoljcev je za uresničevanje glavnega poslanstva društva, varstva ptic in narave nepogrešljiva. V zadnjem času so se za doseganje tega poslanstva izkazala kot zelo potrebna znanja, ki jih na društvu slabše obvladujemo. Poznavanje predpisov s področja varstva narave, upravnih postopkov, pisanje tožb ipd. so danes običajna naravovarstvena orodja.

Na DOPPS-u zato iščemo človeka oziroma ljudi s tem znanjem, ki bi bili pripravljeni prostovoljno, po lastni želji, odstopiti del svojega časa in znanja za dobrobit ptic, narave in s tem širše družbe.

Vse, ki bi želeli na takšen način plemenito pomagati pri ohranjanju narave vljudno prosimo, da pokličejo v pisarno DOPPS na tel.: 01 544 12 30 ali se nam oglasijo po e-pošti: dopps@dopps-drustvo.si.

Akcija Gajševci

Ana Klemenčič

foto: Željko Šalamun

Gajševsko jezero, oaza v bližini Ljutomera.

Poletje 2000 je bilo za Gajševsko jezero prav posebno, predvsem zaradi na novo odkrite kolonije gnezdečih navadnih čiger *Sterna hirundo*. Peščena naplavina, na kateri so gnezdile (prvič po več kot 120 letih v Pomurju), pa je bila resno ogrožena. Tisto jesen je bil namreč predviden izkop sedimentov v jezeru, s tem pa tudi uničenje otočka. Čas je bil za akcijo in začela se je »Operacija Gajševci«.

Sprožil jo je Borut Štumberger, ki je od svojih terenskih obveščevalcev izvedel za bližajočo se katastrofo. Franc Bračko je obvestil Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Mariboru, ki je po uradni poti zavaroval otok in sestoj rogoza, kjer gnezdi čapljica *Ixobrychus minutus*. Vodarji so začeli z delom, ki je trajalo kakšnega pol leta. Vmes pa se je otok nekako posedel, kar je spet prvi zvedel Borut Štumberger. Začel se je drugi del akcije: zvišanje otoka.

Željko Šalamun, gonilna sila akcije, je praktično sam zgradil nov otoček, za že obstoječega pa organiziral celodnevno akcijo. DOPPS-ovi entuziasti so otok najprej utrdili z

foto: Željko Šalamun

Prostovoljci, steber vsake akcije, pri delu.

foto: Željko Šalamun

deskami, potem pa čez nametali za nekaj decimetrov peska. To je bilo februarja 2001. Že čez nekaj dni so vodarji napolnili jezero.

Čakali smo čigre. Ko so se vrnile, so si nagonsko izbirale gnezditveni prostor na najvišjih točkah. Sreča! Maja in junija je bilo namreč precej dežja in ravno tistih nekaj DOPPS-ovih lopat peska je rešilo celoten podmladek gnezdeče kolonije. Čestitamo!

Ta uspeh naj bo motiv za nove akcije, tudi na Gajševcih - nad otočkom bo treba namreč ves čas bedeti in ga na različne načine vzdrževati. In še zadnji namig terenskih obveščevalcev: kakšna lopata peska več, posebno v sredini otoka, bi bila prav dobrodošla! ■ ■ ■

Zakaj je pegasta sova ogrožena ?

Dominik Bombek

O PEGASTI SOVI

Pegasta sova je kozmopolitska vrsta. Ni je le v centralni Aziji in v puščavah. Pas, ki se razteza od Alp in Dinarskega gorstva do Grčije, je ločnica med dvema podvrstama; na vzhodu je vrsta *Tyto alba guttata*, na zahodu pa podvrsta *T. a. alba*. Pegasta sova najraje gnezdi na podstrešjih velikih zgradb, največkrat na cerkvah, zvonikih in gradovih. Seveda mora biti v bližini tudi odprta pokrajina, kjer lahko lovi plen. Velikokrat jo lahko opazujemo, kako poseda ob cestišču in preži na male sesalce. Glede prehrane je prilagodljiva, saj so v njeni prehrani zastopane vse vrste malih sesalcev, ptice in tudi plazilci. V Sloveniji ima pegasta sova status redko razširjene gnezditke. Slovenska populacija je ocenjena med 50 in 150 parov.

ALI PEGASTO SOVO OGROŽA MODERNO KMETIJSTVO ?

Posegi, ki temeljijo na mehničnem varstvu (oranje, rahljanje prsti, košnja, itd.) kmetijskih površin, negativno vplivajo na populacije malih sesalcev. Še posebej problematično je oranje, saj je globina preorane zemlje tudi do 50 cm. Glede na to, da predstavljajo mali sesalci glavni vir prehrane pegaste sove, lahko sklepamo, da je to eden izmed vzrokov za upadanje populacije pegaste sove. Glavni način zatiranja škodljivcev je uporaba pesticidov. Letno razlijejo po celem svetu nad štiri milijone ton

strupov. Tako naj bi reševali probleme varstva rastlin. Na žalost strupi ne delujejo samo na škodljivce, negativno vplivajo tudi na druge organizme. Najbolj prizadete živalske skupine, kjer pride do kopičenja strupov, so nedvomno tiste vrste, ki so v prehranjevalni verigi uvrščene najvišje. Med njimi je tudi pegasta sova. Posledica kopičenja strupov v organizmih je, da lahko njihovi toksični in mutageni učinki povzročijo propad organizmov. Učinek strupov se še najbolj odraža pri razmnoževanju. Pesticidi povzročijo stanjšanje jajčne lupine. Le-ta je tako tanka, da samica pri valitvi poškoduje jajce. Danes so pesticidi še vedno vsem dostopni. Problem, ki se pri tem izpostavlja je, da nima nihče pregleda nad uporabo pesticidov. Nenazadnje se ta problem dotika vseh nas, saj nam prav gotovo ni vseeno, kakšno vodo pijemo in kakšno hrano uživamo. Zamislimo se, ali ni boljše jesti jabolka, ki ni bilo kemično obdelano in je zaradi tega nepriljavne oblike. Ali pa bomo uživali jabolka, ki spominjajo na plastično sadje - za takšen izgled je bilo najmanj 15-krat obdelano z različnimi kemijskimi pripravki. Zaradi nekontrolirane rabe pesticidov laični varuhi kulturnih rastlin uporabijo prevelike odmerke pesticidov, uporabljajo jih prepogosto, ne upoštevajo vremenskih razmer itd. Pesticidi, ki se kopičijo v malih sesalcih, škodujejo tudi pegasti sovi. Glede na to, da so polja njeno lovišče in glavni plen mali sesalci se pegasta sova nikakor ne more izogniti vplivu pesticidov.

CESTNI PROMET

Vpliv prometa na smrtnost pegastih sov ni zanemarljiv. V raziskavah so ugotovili, da je pozimi smrtnost na cestah večja kot poleti. Pegaste sove se pozimi pogosteje zadržujejo ob cestah, še posebej, če debela snežna odeja prekrije krajino. Ob cestišču, kjer so pasovi zarasti, je gostota malih sesalcev velika. Takšni predeli so pozimi zanimivi tudi za pegaste sove, saj se tukaj njihova lovilna območja nevarno približajo cestam. Zaradi tega sove pogosto trčijo z avtomobili. Smrtnost ptic na prometnih poteh bi lahko zmanjšali, če bi pri gradnji cest naredili zaščitne ograje, ki bi preprečevale nizke prelete ptic.

PODSTREŠJA - NAJPOGOSTEJŠA GNEZDIŠČA PEGASTIH SOV

Pegasta sova pogosto gnezdi v naseljih. Za gnezdilni prostor si izbere podstrešja hiš. Še posebej ji ugajajo podstrešja zvonikov in cerkva. Gnezdilno mesto, visoko na podstrešju, predstavlja oviro za plenilce, kot je na primer kuna. Razmeroma varna podstrešja so zanimiva tudi za golobe.

Glede na veliko gostoto golobov v mestih so pričeli le-tem onemogočati dostop v zgradbe. Zaradi tega so mnogokje zaprli odprtine na podstrešja. S tem posegom so onemogočili gnezdenje na podstrešjih tudi drugim pticam, kot so kavka, lesna sova, čuk, postovka in črni hudournik. Vendar človek v svoji nevednosti vse prevečkrat ukrepa, ne da bi pomislil, ali s svojim posegom ogroža še katero drugo živo bitje. Zapiranje dostopov na podstrešja prav gotovo ogroža vse ptice, ki so naše podnajemnice. Rešitev za obe strani bi bila, da bi strešne line in okna zaprli z mrežami in namestili gnezdilne zaboje za ogrožene sstanovalke. Na takšen način bi lahko znatno pripomogli k ohranitvi pegaste sove in drugih ogroženih ptic, ki uporabljajo majhen delček našega bivališča. Zakaj ne bi živeli v sožitju s ptico, kot so lahko naši predniki. Vredno bi se bilo potruditi. Zapisal sem le nekaj dejavnikov, katerih vpliva na pegasto sovo ne smemo zanemariti. Vsi ti negativni vplivi so povezani z delovanjem človeka in samo upam, da ne bomo našim zanamcem govorili o pegasti sovi kot o ptici, ki je nekoč gneznila v Sloveniji. Ne dovolite, da te črnooglede misli postanejo resnica v prihodnosti. ■ ■ ■

Oaza na pragu Kopra

foto: Nataša Šalaja

Poleti smo organizirali več izletov v rezervat – opazovanje ptic na Bertoški bonifiki

Pod šifro »Oaza na pragu Kopra« vam odslej v vsaki številki Sveta ptic obljubljam novice iz Škocjanskega zatoka. Pa pogledjmo, kaj nam je prineslo letošnje poletje...

Najbolj razveseljiva novica je prispela 8. avgusta. Evropska Komisija nam je poslala dokončno potrditev o 50 odstotnem sofinanciranju projekta z naslovom »Renaturacija in

ohranjanje habitatov in vrst v naravnem rezervatu Škocjanski zatok« iz sklada LIFE - Narava v skupni vrednosti 581.869 evrov. Finančna sredstva k izvedbi projekta bodo prispevali tudi Ministrstvo za okolje in prostor (43,5 odstotkov), Luka Koper (2,6 odstotka) in DOPPS (3,9 odstotka). Projekt bo trajal do sredine leta 2004. Večina pridobljenih sredstev je namenjena zamočvirjanju Bertoške bonifike, izgradnji krožne učne poti, aktivnostim za izboljšanje dotoka vode v laguno Škocjanskega zatoka, izvedbi programa monitoringa in za pripravo načrta o upravljanju rezervata. V okviru projekta bo kmalu na voljo tudi spletna stran, kjer boste našli vse o zgodovini, sedanjosti in prihodnosti rezervata.

Osnutek ureditvenega načrta za naravni rezervat Škocjanski zatok je pripravljen za javno razgrnitev, ki se bo v Kopru pričela po 20. septembru. Vabimo vas, da si ga ogledate in izrazite svoje pripombe na bodočo predvideno ureditev rezervata.

Na koncu vas obveščamo, da elektronski naslov tajnik@dopps-drustvo.si ne obstaja več. Vse informacije o rezervatu lahko še naprej dobite pri Borutu Mozetiču na novem naslovu borut.mozetic@dopps-drustvo.si in pri Nataši Šalaji na naslovu natasa.salaja@dopps-drustvo.si.

Gnezditev rečnih galebov in navadnih čiger na splavih

Damijan Denac

foto: Damijan Denac

Gnezdeči rečni galebi in navadne čigre na splavu.

Lagune Tovarne sladkorja v Ormožu postajajo naravovarstveno vse bolj pomembne, zahvaljujoč novim, večjim gnezditvenim splavom, ki smo jih namestili aprila 2001. Na splavih je letos gnezdilo okrog 110 parov rečnih galebov in 50 parov navadnih čiger. Ta mešana kolonija je največja kolonija rečnega galeba in navadne čigre v Sloveniji. Obe vrsti sta v Rdečem seznamu ogroženih ptic gnezdilke Slovenije navedeni kot ogroženi. Število gnezdečih parov rečnih galebov se je od lani povečalo s 30 na 110. Število gnezdečih parov čiger se ni povečalo, zaradi večje površine in struktur pa imajo najverjetneje večji gnezditveni uspeh. Dne 1. 6. 2001 je bil na TV Slovenija v oddaji Dosežki predvajan 5-minutni film o celotnem projektu ohranjanja navadne čigre in rečnega galeba. Pri tem žal niso bila objavljena imena pokroviteljev, ki so omogočili izvedbo

projekta. Tu jih zato navajamo in se jim obenem zahvaljujemo za njihovo dragoceno pomoč: družba Mobitel, švedska ornitološka organizacija Club 300 in Občina Ormož. Pri tem ne smemo pozabiti tudi posameznikov, članov društva, ki so veliko prispevali k izdelavi splavov. Za dolgoročno ohranitev kolonije se nameravamo z vodstvom Tovarne sladkorja (TSO) dogovoriti za izgradnjo trajnega otočka.

Vse morebitne obiskovalce obveščamo, da je območje lagun v lasti TSO in da vstop nezaposlenim ni dovoljen. Zaradi omenjenega in dejstva, da se lahko z nepravilnim obiskom povzroči velika škoda v koloniji, prosimo vse, ki bi si kolonijo želeli ogledati, da se udeležite organiziranih izletov DOPPS-a.

Veliki srakoper

Dominik Bombek

V času izida jesenske številke Sveta ptic, smo stopili v obdobje, ki sovпада s prihodom prvih velikih srakoperjev, naših skrivnostnih zimskih obiskovalcev. Za lovna območja si izberejo ravninsko kulturno krajino, ki se zaradi modernizacije kmetijstva hitro spreminja. Postavlja se vprašanje, ali bo veliki srakoper lahko sledil hitrim spremembam modernega kmetovanja in tudi preživel?

bi, da imajo gostujoče ptice na voljo vse ugodnosti za svoje preživetje v času prezimovanja. Žal pa Slovenija zaradi vse bolj prodirajočega modernega kmetijstva ni več tako dobra gostiteljica, zato je le še vprašanje časa, kako dolgo bodo veliki srakoperji še naši zimski gosti.

Veliki srakoper *Lanius excubitor* spada v red pevcov Passeriformes, v družino srakoperjev Laniidae. V Sloveniji danes gnezdita dve vrsti srakoperjev in sicer bolj pogosti rjavi srakoper *Lanius collurio* in redkejši črnočeli srakoper *Lanius minor*, medtem ko je rjavoglavi srakoper *Lanius senator* pri nas žal že izumrl. Veliki srakoper si izbere zimski teritorij, ki ga pred drugimi sovrstniki brani. Zanimivo je tudi, da več let zapored uporablja ista mesta za lov. Za svoja prehranjevalna območja si izbere odprte ravnine v kulturni krajini, z dovolj osamljenimi grmi in drevesi ali električnimi vodniki, kjer posedla med lovom. Zimska prehranjevalna območja zapusti spomladi, nekaj tednov pred vrnitvijo prvih rjavih srakoperjev. Najbolj redna prezimovališča velikega srakopera v Sloveniji so ravninske kulturne krajine severovzhodne Slovenije, Notranjske, kraška polja ribniškega območja, Ljubljansko barje ter vlažni travniki v Obsotelju.

V pozni jeseni se veliki srakoper prehranjuje v glavnem z velikimi žuželkami, večinoma so to hrošči. Ob prihodu zime pa se njegov lov osredotoči na male sesalce in ptice. Pred velikim srakoperjem ni varna niti velika podlasica *Mustela erminea*. Strategija lova je čakanje in opazovanje s privzdignjenega mesta. Plen lahko ulovi v zraku ali na tleh. V zraku lovi velike žuželke. Ptice pleni le, če mu snežna odeja onemogoča lov malih sesalcev. Večinoma lovi le oslabele ptice. Ptico v zraku zgrabi z nogami in jo ubije z udarcem kljuna v tilnik. Plen lažji od 20 g nese kar v kljunu, težjega pa v krempljih.

Intenzivno kmetijstvo narekuje, da se mora izkoristiti vsak košček zemlje. Zaradi tega se pospešeno uničujejo mejice

foto: Franc Bracko
Veliki srakoper.

Turobno zimsko jutro popestri ptica, ki preži na električnem vodniku. Le katera je? Za srako premajhna, za belo pastirico prevelika... Seveda, to je veliki srakoper, naš redni zimski gost. Iz severne Evrope se v naša prezimovališča vrnejo najbolj zgodnji že v začetku septembra, večina teh ptic pa zasede svoje zimske teritorije do konca oktobra. Pričakovali

VELIKI SRAKOPER

in mogočna osamela drevesa na travnikih. Marsikatero drevo je sredi travnika ali na polju stoletja nudilo kmetu senco, da se je lahko po napornem delu odpočil v prijetno hladnem objemu drevesa. Sedaj mu je to isto drevo zaradi strojne obdelave napoti. Mejice, ki so služile, da veter ni odnašal plodne zemlje je moderni kmet požgal in pridobil še nekaj obdelovalne zemlje. Žal pa takšen način kmetovanja ni prijazen za ptice, ki si v mejicah naredijo gnezda ali pa si poiščejo kritje pred nevarnostjo. Zaradi tega ne izginjajo

samo gnezdišča rjavega srakoperja, prosnika, rumenega strnada..., ampak tudi prezimovališča velikega srakoperja.

Tudi letos bomo v mesecu decembru opravili popis velikega srakoperja. Samo s spremljanjem vrste skozi daljše obdobje in s skupnimi močmi bomo ugotovili, kako lahko tej ptici pomagamo. Zato naprošam bralce, da namenijo nekaj svojega dragocenega časa velikemu srakoperju. ■ ■ ■

PRISTOPNA IZJAVA

za včlanitev v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije

Ime in priimek: _____ Datum rojstva: _____

Naslov in pošta: _____

Tel: _____ GSM: _____ E-pošta: _____

Družinski člani: *(vpišite ime, priimek in datum rojstva ter naslov, če se razlikuje od nosilca)*

1. _____

2. _____

3. _____

Želim se včlaniti v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in s tem podpirati prizadevanja za ohranitev naše narave in ptic. Izbiram naslednji tip članarine:

Tip članarine	z revijo <i>Acrocephalus</i>	brez revije <i>Acrocephalus</i>
1. POLNA <i>(odrasli člani)</i>	☐ 6.000 SIT	☐ 5.000 SIT
2. ZNIŽANA <i>(mladi do 20. leta, dodiplomski študenti in brezposelnj¹)</i>	☐ 4.000 SIT	☐ 3.000 SIT
3. DRUŽINSKA	☐ 7.000 SIT	☐ 6.000 SIT
4. PODPORNİ ČLANI	☐ 25.000 SIT ali več	

Dodatno število brezplačnih izvodov Sveta ptic za družinske člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

Dodatno število revije *Acrocephalus* po ceni 1.000 SIT za člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

DONACIJA ²: _____ SIT SKUPAJ ZA PLAČILO: _____ SIT

Način plačila: s položnico s trajnim nalogom na tekočem računu ¹ *(izberite darilo)*

Darilo pri plačilu s trajnim nalogom: kapa majca (št. _____)

Kraj in datum: _____ Podpis: _____

Izpolnjen obrazec vrnite na naslov: DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana. V skladu z zakonom o društvih mora ob včlanitvi mladoletne osebe, mlajše od 15 let, pristopno izjavo podpisati njegov zakoniti zastopnik.

Dodatna pojasnila pri izpolnjevanju obrazca:

1. Dodiplomski študent in brezposelne osebe naj priložijo kopijo potrdila o šolanju oz. brezposelnosti.

2. Donacijo lahko uveljavljate kot olajšavo pri napovedi dohodnine.

3. Plačilo članarine preko trajnega naloga je za enkrat mogoče, če imate tekoči račun odprt pri Novi ljubljanski banki, SKB banki, Novi KBM razen področja Nova Gorica in Banki Domžale. V primeru izbire takega načina plačevanja vam bomo naknadno poslali v podpis pooblastilo za odvtoritev trajnega naloga.

Predavanja DOPPS-a

oktober - december

kraj: **Pedagoška fakulteta Maribor, Koroška cesta 160, Maribor**

predavalnica: **0.97**

termin: **vsako prvo sredo v mesecu**

čas: **ob 18. uri**

• 3. oktober 2001

Tomaž Mihelič: **Velika uharica**

Predavatelj nam bo predstavil rezultate večletnih raziskav o gnezditvenih zahtevah in prehrani naše največje vrste sove, s katero se ukvarja. Spoznali bomo tudi vzroke za njeno ogroženost.

• 7. november 2001

Katarina Denac: **Ljubljansko barje**

Kljub množici uničevalnih posegov, ki so Barje že prizadeli, je to še vedno naše najpomembnejše gnezdišče travniških ptic. Obsežni močvirni travniki so njegovo največje naravno bogastvo v mednarodnem in državnem merilu. Na predavanju bo tekla beseda o tem bogastvu in o vzrokih za njegovo ogrožanje.

• 5. december 2001

Borut Rubinič: **Kazahstan**

Kazahstan je znan po vesoljskem izstrelišču Bajkonur in jedrskih poligonih bivše Sovjetske zveze. Zaradi svoje velikosti in neraziskanosti pa verjetno skriva marsikaj. Svoja odkritja nam bo član DOPPS-a in svetovni popotnik ter izkušen ornitolog prikazal s številnimi diapozitivi. Ne zamudite!

kraj: **prostor DOPPS-a, Žibertova 1, Ljubljana**

termin: **četrтки**

čas: **ob 19. uri**

• 4. oktober 2001

dr. Peter Trontelj: **Ptičji svet Južne Amerike**

Sklop predavanj bomo začeli s predstavitvijo ptičjega sveta Južne Amerike. Tu so kraji z največjo pestrostjo in posledično tudi eksotičnostjo ptic na svetu. Ptice nam bo predstavil predsednik DOPPS-a.

• 8. november 2001

Leon Kebe: **Sadovnjaki**

Zaradi izginjanja visokodebelnih sadovnjakov so ogrožene mnoge vrste ptic, kot na primer čuk in smrdokavra. Na predavanju bomo izvedeli več o

pomenu visokodebelnih sadovnjakov za ptice in o pticam prijaznem načinu gospodarjenja s sadovnjaki.

• 6. december 2001

Dušan Klenovšek: **Bohor**

Zasavje se nam v zadnjih letih razkriva kot pestro in zanimivo območje. Ptice in rastline se bodo z enega najvišjih zasavskih hribov spustile v predavalnico. Vabljeni vsi, prav posebej pa tisti, ki še niste spoznali tega kotička Slovenije.

kraj: **Gimnazija Koper, Cankarjeva ulica 2, Koper**

termin: **četrтки**

čas: **ob 18. uri**

• 11. oktober 2001

Boštjan Surina: **Dolina Reke**

Koordinator tega območja IBA nam bo spregovoril o ornitološkem pomenu in predstavil njegovo favno ter floro. Med drugim bomo izvedeli tudi, da je zaradi gnezdenja svetovno ogroženega kosca uvrščeno v najvišjo varstveno kategorijo A1 in da gnezdijo tukaj še grahasta tukulica, mokož in prepelica.

• 22. november 2001

Luka Božič in Damijan Denac: **Ptice okoli našega doma**

Predavanje priporočamo ornitologom začetnikom in vsem ljubiteljem narave. Seznanili se bomo z vrstami ptic, ki živijo v neposredni bližini naših domov. Izvedeli bomo tudi marsikatero zanimivost iz njihovega življenja.

• 13. december 2001

Klemen Koselj: **Netopirji Slovenije**

Član sekcije za proučevanje in varstvo netopirjev pri Društvu študentov biologije nam bo predstavil način življenja, ekološke zahteve in razširjenost netopirjev pri nas.

kraj: **dvorana pod Ljubljansko banko v Cerknici, Cesta 4. maja 16, Cerknica**

termin: **tretji četrтки v mesecu**

čas: **ob 19. uri**

• 18. oktober 2001

Tomaž Mihelič: **Velika uharica**

Predavatelj nam bo predstavil rezultate večletnih raziskav o gnezditvenih zahtevah in prehrani naše največje vrste sove, s katero se ukvarja. Spoznali bomo

Izleti DOPPS-a

oktober - december

tudi vzroke za njeno ogroženost.

- **15. november 2001**

Slavko Polak: **Jamske živali**

Tokrat bomo spoznali izjemno bogato slovensko favno jamskih živali, kamor sodijo tudi vsi njeni številni endemiti. Avtor je izvrsten poznavalec te favne in jamski fotograf. Brez dvoma boste videli prvega odkritega jamskega hrošča - drobnovratnika.

- **20. december 2001**

Leon Kebe: **Sadovnjaki**

Zaradi izginjanja visokodebelnih sadovnjakov so ogrožene mnoge vrste ptic, kot na primer čuk in smrdokavra. Na predavanju bomo izvedeli več o pomenu teh sadovnjakov za ptice in o pticam prijaznem načinu gospodarjenja s sadovnjaki.

kraj: **Zavod za zdravstveno varstvo Celje, Ipavčeva ulica 18, Celje**

termin: **tretji torek v mesecu**

čas: **18. ura**

- **16. oktober 2001**

Katarina Denac: **Ljubljansko barje**

Kljub množici uničevalnih posegov, ki so Barje že prizadeli je to še vedno naše najpomembnejše gnezdišče travniških ptic. Obsežni močvirni travniki so njegovo največje naravno bogastvo v mednarodnem in državnem merilu. Na predavanju bo tekla beseda o tem bogastvu in o vzrokih za njegovo ogrožanje.

- **20. november 2001**

Borut Mozetič: **Škocjanski zatok**

Zgodbo Škocjanskega zatoka nam bo kronološko podal poznavalec tega območja. Sprehodili se bomo skozi zgodovino uničevanja zatoka, vse do njegove razglasitve za naravni rezervat leta 1998.

- **18. december 2001**

Damijan Denac: **Bela štoklja v Sloveniji**

Bela štoklja nedvomno sodi med najbolj priljubljene vrste ptic pri nas. Kljub temu pa je bilo opravljenih malo raziskav te vrste v preteklosti v Sloveniji. Izvedeli bomo rezultate popisa populacije v Sloveniji leta 1999 in rezultate opravljenih avtekoloških raziskav ter slišali mnogo zanimivosti iz življenja "prinašalke otrok".

Vse dodatne informacije o izletih dobite v pisarni DOPPS-a in na tel. 01 544 12 30.

- **3. november 2001 (sobota) Planina Kuhinja**

Vodi Tomaž Mihelič. Na izletu v visokogorje se bomo posvetili pticam, ki živijo v alpskem svetu. Pričakujemo lahko planinsko pevko, planinskega vrabca... Na izlet se prijavite v pisarni DOPPS-a, kjer dobite tudi vse dodatne informacije o izletu.

- **1. december 2001 (sobota) Zbiljsko jezero**

Vodi Marko Trebušak. Akumulacija na reki Savi je v tem času primerno mesto predvsem za opazovanje prezimujočih vodnih ptic. Na izlet se prijavite v pisarni DOPPS-a, kjer dobite tudi vse dodatne informacije o izletu.

- **9. december 2001 (nedelja) Dravograjsko jezero.**

Vodi Franc Bračko. Tudi Dravograjsko jezero na reki Dravi je v zimskem času primerno za opazovanje prezimujočih vodnih ptic. Na svoj račun bodo prišli predvsem ornitologi s Koroške. Dobimo se ob 9. uri pri Petrolovem skladišču (približno 500 m naprej od križišča v Dravogradu za Črnuče in Libeliče).

- **22. december 2001 (sobota) Hajdinska studenčnica, in Ptujsko jezero**

Vodi Luka Božič. K območju IBA Drava spadajo tudi Studenčnice, rečice z bistro podtalnico in bujno obraslimi bregovi, kjer so pozimi številni mokoži. Poleg Studenčnic si bomo ogledali še ptice na Ptujskem jezeru. Na izlet se prijavite pri vodji na telefon 02 4206 533 ali 041 513 523.

Akcije DOPPS-a

oktober - december

- **20. oktober 2001 (sobota) Čiščenje DOPPS-ovega**

travnika v Vrbovskih talih. Vodi Dare Fekonja. Zborna mesto je pred gostilno Krokav v Brestu ob 9.30. S seboj imejte primerno delovno zaščitno obleko (rokavice, škornje). Če imate možnost prinesite s seboj tudi orodje za delo (sekira, žaga). Zaradi organizacije dela sporočite v pisarno DOPPS svojo namero o prihodu na akcijo najkasneje 3 dni pred akcijo.

MURSKA ŠUMA IN NJENA OKOLICA

Luka Božič

Foto: Luka Božič
Muriša, največji mrtvi rokav Mure.

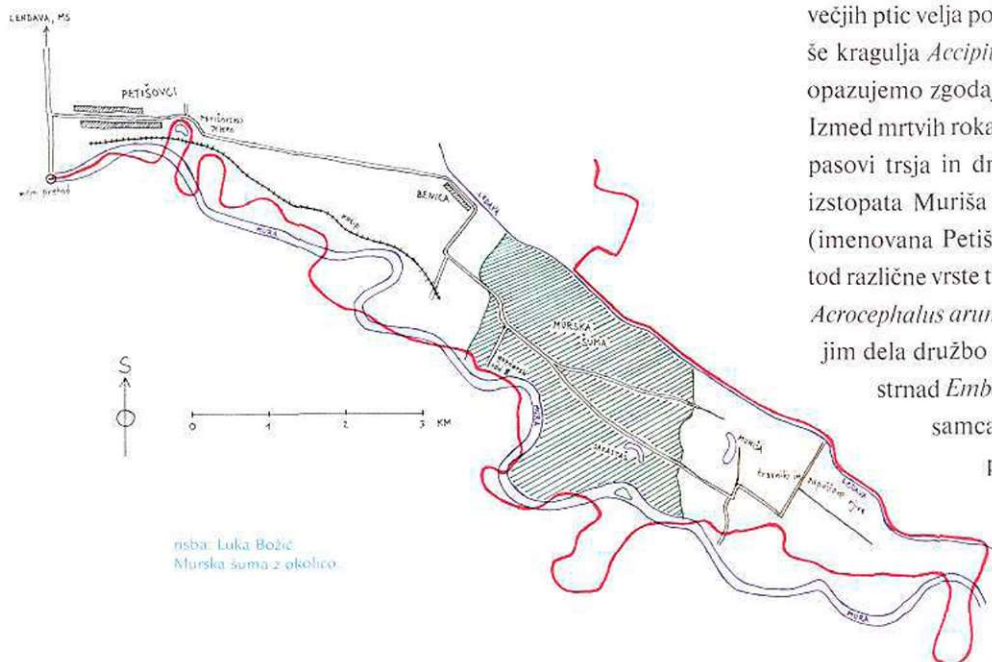
Opis območja

Tokrat se bomo podali na ornitološki izlet v skrajni vzhodni konec naše države. Pot nas bo vodila čez prostrano prekmursko ravnico, mimo najbolj vzhodnih slovenskih vasi do obsežnega, okoli 450 ha velikega ostanka nekdanje veliko bolj razširjenih nižinskih hrastovih gozdov. Murska šuma, čeprav povsem gospodarski gozd, se odlikuje po dobro ohranjenih sestojih starega gozda z visokim deležem določene *Quercus robur*. V samem gozdu je precej nekdanjih rečnih rokavov Mure, ki pa so razen ob večjih deževjih v glavnem suhi. Zelo zanimiva je tudi okolica Murske šume, predvsem eden od najlepših in najbolje ohranjenih mrtvih rokavov na tem območju z imenom Muriša. Vzhodno od tod se razprostira obsežen kompleks travnikov in zapuščenih njiv, ki jih prepredajo posamezni pasovi drevja. Delež obdelovanih njiv in redno košenih travnikov je na tem območju nizek, kar omogoča ugodne življenjske razmere celi vrsti redkih in ogroženih ptic. Več kot omembe vreden je tudi mrtev rokav z zraven ležečo opuščeno in zalito gramoznico neposredno ob vasi Petišovci. Sama reka Mura je v tem delu svojega toka težko dostopna zaradi naravnih razmer in poteka državne meje.

Dostop

Naš cilj lahko dosežemo po magistralni cesti, ki vodi skozi številne panonske vasi od Murske Sobote proti mejnemu prehodu Petišovci. Ves čas vožnje sledimo glavni cesti, v Dolnjem Lakošu pa zavijemo desno na lendavsko obvoznico. Po dobrih 3 km vožnje proti hrvaški meji pridemo do Petišovcev. V vas zavijemo pri drugem odcepu na levo, le nekaj sto metrov pred mejnim prehodom. Pot nadaljujemo skozi ta del vasi, na koncu katerega naletimo na gramoznico z mrtvim rokavom. Tik za njo je križišče, na katerem zavijemo desno proti Murski šumi. Pot nas vodi po 2,5 km dolgi in povsem ravni cesti do vasi Benica. Na koncu vasi gremo desno, kjer postane cesta makadamska. Na levi strani zagledamo Mursko šumo. Tukaj se peljemo ravno približno 500 metrov, nato pa zavijemo na levo proti gozdu. Najbolje bo, če pustimo avtomobil pri lovski koči na levi strani ob vhodu v Mursko šumo. Pot nadaljujemo peš po gozdni cesti. Kmalu po prihodu v gozd zavije z naše poti odcep gozdne ceste na desno. Temu odcepu lahko sledimo mimo gozdarske kočice in po nekaj sto metrih pridemo do ponovnega izhoda iz gozda, kjer se cesta konča. Tukaj je na levi strani najlepši in najstarejši sestoj hrasta v Murski šumi

ORNITOLOŠKI IZLETI

(gozdarski oddelek 8). Po glavni gozdni cesti se lahko sprehodimo skozi ves gozd. Sredi gozda je ob poseki križišče, tukaj zavijemo na desno. Čez čas naletimo na desni strani na mrtev rokav Sakastaš. Kmalu zatem pridemo iz gozda, kjer se na obeh straneh ceste odprejo polja. Celotna pot skozi gozd je dolga približno 3 km. Slab kilometer naprej zavijemo pri tabli, ki opozarja na bližino državne meje na levo. Ko cesta naslednjič zavije ostro na desno (čez 200 metrov), jo zapustimo in gremo po kolovozu naprej. Tukaj pridemo po 300 m hoje do Muriše. Pozornost namenimo tudi zapuščenim poljem ob tem kolovozu.

Gnezditev

Pomladanski sprehod skozi Mursko šumo je prava paša za ušesa, saj v zgodnjih jutranjih urah ves gozd odmeva od glasnega ptičjega petja. Zelo opazna skupina ptic, tako po obarvanosti kot po oglašanju, so žolne. Razmeroma pogost je tukaj srednji detel *Dendrocopos medius*, posebnost nižinskih hrastovih gozdov. Njegovo prodorno mijavkajoče oglašanje se razlega po Murski šumi že od srede zime naprej. Nekoliko redkeje bomo naleteli na malega detla *D. minor* in pivko *Picus canus*. Še redkejša je črna žolna *Dryocopus martius*, saj gnezdita v vsej Murski šumi le eden do dva para te vrste. Naslednja posebnost je belovrati muhar *Ficedula albicollis*, selivka, ki se tukaj pojavi okoli srede aprila. Svoje pevsko mesto si izbere ponavadi na suhih deblih ali večjih suhih vejah dreves, kjer tudi gnezdijo. Od običajnejših vrst ptic so v gozdu zelo pogosti plavček *Parus caeruleus*, kratkoprsti plezalček *Certhia brachydactyla* in dlesk *Coccothraustes coccothraustes*. Na posekah gnezdijo v gosti zarasti rečni cvrčalci *Locustella fluviatilis*, katerih petja ne smemo zamenjati z oglašanjem katere izmed kobilic. Od

večjih ptic velja poleg zelo številne kanje *Buteo buteo* omeniti še krugulja *Accipiter gentilis*. Njegove svatovske lete lahko opazujemo zgodaj spomladi, kasneje pa ga težko vidimo. Izmed mrtvih rokavov so najzanimivejši tisti, ki jih obraščajo pasovi trsja in druge obrežne vegetacije. V tem pogledu izstopata Muriša ter rokav in gramoznica pri Petišovcih (imenovana Petišovsko jezero). Od ptic pevk prednjačijo tod različne vrste trstnic, med katerimi je najbolj glasen rakar *Acrocephalus arundinaceus*. Na obeh omenjenih lokalitetah jim dela družbo tudi pri nas precej redek gnezdec trstni strnad *Emberiza schoeniclus*. Kljub črno obarvani glavi samca, pa lahko njegovo kratko kitico kaj hitro preslišimo. Podobno velja za čapljico *Ixobrychus minutus*, ki jo največkrat vidimo le za nekaj trenutkov, ko se spreleti med dvema sestojema trsja. Občasno zajadra nad območjem tudi par črnih štokelj *Ciconia nigra*, gnezdec bližnje okolice.

Najpogostejša vrsta zapuščenih njiv, v spomladanskem času prekritih s posušenimi stebli zlate rozge, je rjava penica *Sylvia communis*. Vrsta dosega tukaj zelo visoke gostote, našo pozornost pa bo vzbudil predvsem njen značilen svatovski let, pri katerem se spreleti z enega grma na drugega. V tem habitatu ji dela družbo precej redkejši kobiličar *Locustella naevia*. Podobno velja za pisano penico *Sylvia nisoria*, ki gnezdijo predvsem tam, kjer je na travnikih nekoliko več osamelih grmov. Pogoste vrste so tudi rjavi srakoper *Lanius collurio*, vijeglavka *Jynx torquilla* in divja grlica *Streptopelia turtur*. Tukaj se pogosto zadržujejo tudi manjše jate duplarjev *Columba oenas*, v starem vranjem gnezdu na daljnovodu pa gnezdita izmenično postovka *Falco tinnunculus* in škrjančar *F. subbuteo*.

Zelo zanimiv je obisk tega območja v večernih oziroma nočnih urah. Takrat se pričenejo oglašati prepelice *Coturnix coturnix* ter peti slavci *Luscinia megarhynchos* in kobiličarji. Slišimo lahko tudi sicer zelo redkega kosca *Crex crex* in velikega skovika *Otus scops*. Ob mrtvih rokavih pričene z zamolklim oglašanjem čapljica, ki ji s svojim kruljenjem delajo družbo mokoži *Rallus aquaticus*. Če zadenemo pravo noč, lahko slišimo tudi malo tukulico *Porzana parva*. Med vožnjo domov se spleča odpreti okno avtomobila v Petišovcih, saj nas lahko presenetijo pegasta sova *Tyto alba*.

Prezimovanje in selitev

Pozimi, ko so stoječe vode povečini pod ledom, se velja osredotočiti predvsem na travnike in njive. Pogost zimski obiskovalec tega območja je veliki srakoper *Lanius excubitor*, ki ga lahko srečamo bodisi na intenzivnih njivah vzdolž ceste proti Benici bodisi na travnikih pri Muriši. Na tem območju prezimuje vsaj pet osebkov. Na podobnih predelih

foto: Peter Buchner
Pivka *Picus canus*.

lahko istočasno srečamo tudi pepelastega lunja *Circus cyaneus*. V zimskem času so pogosti preleti klinov njivskih gosi *Anser fabalis*, ki se prehranjujejo na njivah na madžarski strani Ledave. Pogost prezimovalc na reki Muri in vseh njenih rokavih je velika bela čaplja *Egretta alba*, na katero lahko še posebej pogosto naletimo ob Muriši. Prav ta mrtev rokav je najbolj zanimiv tudi v času selitve vodnih ptic. V začetku aprila se tukaj pogosto zadržuje rjava čaplja *Ardea purpurea*, za srečanje z bobnarico *Botaurus stellaris* pa potrebujemo nekaj več sreče. Vsakdanji gost v večernih urah pomladnih dni je kvakač *Nycticorax nycticorax*. Občasno se pojavi na nebu tudi naš največji orel - belorepec *Haliaeetus albicilla*. Tukaj velja omeniti še čebelarja *Merops apiaster*, ki gnezdi na hrvaški strani Mure, ki se od sredine maja naprej redno pojavlja tudi na naši strani. Te pisane ptice še posebej rade posedajo na suhih grmih ob Muriši, občasno pa tudi na žicah električne napeljave pri vasi Benica.

V Murski šumi lahko v zimskih in zgodnjepomladanskih mesecih opazujemo številne jate prezimujočih ptic pevk. Med njimi bi omenil samo vinskega drozga *Turdus iliacus* in pinožo *Fringilla montifringilla*, ki ju lahko opazujemo še konec marca. Reden preletnik je tudi sloka *Scolopax rusticola*. Ne smemo biti presenečeni, če jo bomo povsem nepričakovano splašili tudi v bolj suhem predelu gozda.

Druge živali in rastline

O izrednem bogastvu življenja na tem območju bi lahko napisali poseben prispevek, zato bom omenil le najzanimivejše. Predvsem v zgodnjih jutranjih urah lahko v Murski šumi naletimo na jelene *Cervus elaphus*, v glavnem na košute. V gozdu je razmeroma pogosta kuna zlatica *Martes martes*, nekoliko manj pa dihur *Mustela putorius* in jazbec *Meles meles*. V lužah na kolovozih in v Muriši so številni nižinski urhi *Bombina bombina*, v marcu pa lahko vidimo tudi modro obarvane žabe plavčke *Rana arvalis*. Med nevretenčarji si zaslužijo pozornost rogač *Lucanus cervus*, na čistinah v gozdu zelo pogost metulj črni apolon *Parnassius mnemosyne*, ob mrtvih rokavih so številni kačji pastirji. Med njimi velja omeniti mrtvičnega *Leucorrhinia caudalis* in dristavičnega *L. pectoralis* spreletavca, ki ju lahko v maju opazujemo na Muriši. Po bogastvu vodne flore izstopata predvsem oba omenjena mrtva rokava, kjer rastejo vodna škarjica *Stratiotes aloides*, kobulasta vodoljuba *Butomus umbellatus*, mešinka *Utricularia sp.* ter beli lokvanji *Nymphaea alba* in blatniki *Nuphar luteum*. V juliju velik del gladine mrtvice Sakastaš v Murski šumi prekrije vodna praprotna salvinija *Salvinia natans*. ■ ■ ■

ZBIRANJE PODATKOV ZA ORNITOLOŠKO KRONIKO za leto 2000

Ponovno objavljamo poziv s katerim vas vabimo k zbiranju podatkov za Ornitološko kroniko. V njej bi, tako kot včasih v *Acrocephalusu*, enkrat letno objavili zanimive podatke o pticah bodisi zaradi nenavadnega kraja, števila ali datuma opazovanja. Sem sodijo tudi prva in zadnja opazovanja pri selivkah. S kroniko želimo dobiti boljši pregled nad (sezonskim) pojavljanjem ptic v Sloveniji. Poleg tega bo podatke, ki bi sicer ostali zapisani samo v beležkah, mogoče koristno uporabiti in citirati.

In kako lahko prispevate k Ornitološki kroniki? Preglejte beležke za leto 2000, izpišite zanimive podatke (pri vsaki vrsti naj bo naveden datum in kraj opazovanja, število osebkov ter posebnosti) in jih čimprej pošljite na naslov eva.vukelic@kiss.uni-lj.si ali na naslov uredništva: DOPPS, p. p. 2722, 1001 Ljubljana. Podatki bodo objavljeni v eni naslednjih številčk Sveta ptic.

Izlet na Snežnik

- poročilo z društvenega izleta

Mika Kocjančič

Jutro, 23. junija 2001, ni obetalo lepega dne. Kljub temu smo se ljubitelji ptic (11) srečali na Sviščakih iz dveh smeri. Eni smo prišli iz Loške doline skozi Leskovo dolino, drugi čez Ilirsko Bistrico. Sviščaki so znani kot izhodiščna točka za vzpon na Snežnik, po urejenih smučiščih in tekaških progah.

Pohod smo začeli v Grdi dragi. To je kraška kotanja, v kateri se nabira težji mrzli zrak, kar povzroča obrat rastlinskih pasov. Zaradi tega uspevajo na nižji nadmorski višini rastline značilne za višje nadmorske višine, gozdna meja se nahaja spodaj in ne zgoraj, kot smo tega sicer vajeni.

Vodja izleta Slavko Polak nas je že na začetku opozoril, da bomo bolj poslušali kot opazovali, saj so se ptice že poskrile v olistane in iglaste krošnje. »Naredili« smo slonova ušesa in prisluhnili petju: najbližja in najglasnejša sta bila črnoglavka in vrbji kovaček. Iz vrhov smrek se je oglašal ščinkavec. Nekaterim je delal težave mlinarček. Daleč v ozadju bukovih gozdov sta pela stržek in rdečeglavi kraljiček. Kukavica in kos sta se oglašala poredkoma. Nekateri so slišali tudi drevesno cipo in taščico. Po poti skozi smrekov gozd nismo napenjali le ušes, pač pa so imele kaj videti tudi oči. Ob poti so nas biologi seznanjali s pravim botaničnim razkošjem. Prepoznavali smo drevesne vrste, na smreki se nam je za trenutek predstavila črnoglavka.

Pri drugem prisluškovanju, ko smo se iz smrekovega gozda pomaknili v bukovega, je prevladovalo petje črnoglavke in taščice. Kot da tekmujeta, katera bo glasnejša. Ločili smo petje od oglašanja in tistim, ki so črnoglavkino petje spoznavali na novo, ni bilo več težko razločevati njenega petja od petja kosa. Čez vse to zavzeto prepevanje pa je neutrudno »klepal« vrbji kovaček. Zelo nežno je svojo pesem pristavil tudi rumenoglavi kraljiček.

Prispeli smo do ceste, ki loči naravni botanični rezervat Snežnik od ostalega Snežniškega pogorja s površino 196 ha. Med vzponom na Mali Snežnik (1668 m n. v.) nas je še vedno spremljalo petje vrbjega kovačka in črnoglavke. Iz bukovega gozda smo prispeli na jaso upajoč, da bomo tu lahko opazovali drevesno cipo. Pričakalo pa nas je samo zdravje: pelin, plahčica, materina dušica, lapuh in še in še cvetja.

Zavili smo v predel gozda, ki je za slovenske razmere nekaj posebnega. Namesto smrek prehaja v pas ruševja bukovje, ki imajo zaradi plazov značilno sabljasto ukrivljena debla.

Zdaj so prišli na vrsto fotografii, saj so meglice, ki so lebdele med drevesi dajale čar neskončnega gozda.

Steza se je strmo vzpenjala na Mali Snežnik in želodci so zahtevali svoje. Na višini 1668 m smo tiho prisluškovali sivi pevki, ki je naznanjala, da smo v visokogorju. Izkušena ušesa so zaznala tudi vriskarico. Vodja nas je opozoril tudi na dinarsko predstavnico travnolistno vrčico, ki nekako »moti« alpski videz.

Koča je že pokazala obraz, čeprav nekoliko zastrta v megli. Vzpenjali smo se med ruševjem. Ves čas nam je delala družbo siva pevka; samo slišali smo jo, ni se hotela pokazati. Nekateri smo slišali celo komatarja, ki nam je bil obljubljen, a so bili najbrž le prisluhi.

Na vrhu Velikega Snežnika (1796 m n.v.), imenovanem tudi Notranjski Snežnik, je bila megla. Ob lepem vremenu nudi zaradi lege in višine enkratnega razgled. Ker nismo imeli sreče z razgledom, nam ni preostalo drugega kot opazovanje bližnje okolice. Imeli smo kaj videti. Tam, kjer je meseca maja še ležal sneg (vrh Snežnika je običajno zasnežen do pozne pomladi), je zdaj vabil alpski lan; nekoliko nižje pod vrhom pa Clusijev svišč. Tu nas je pri občudovanju alpskega cvetja zmotila siva pevka, ki se je odločila, da poteši željo po videnju. Spreletavala se je med ruševjem in sedala na vršičke, se obračala ter pela. Za nas je bila to prava predstava, saj smo si želeli tudi videti katero izmed »domačink« gora. Pri spustu proti sedlu so imeli nekateri srečo opazovati še mlinarčka, ki pa ni bil razpoložen za poziranje, mladiča krivokljuna in krokarja. Oglašala sta se tudi šmarnica in kos. Da ne bi bilo pomote: ves čas, od 9h do zaključka izleta ob 17h, pa sta nas spremljala črnoglavka in vrbji kovaček. Nekaj je bilo dvomov okrog vriskarice - je ali ni. Slišali so jo, videli je nismo.

Spustili smo se dokaj hitro do sedla. Tu se je glavni del izleta zaključil. Šli smo proti Sviščakom, vendar krenili desno proti Grdi dragi. Med pogovorom smo ves čas prisluškovali pevcem gozda in vztrajno ponavljali njihova imena. Vsi so bili že pravi znanci. Vmes se je vmešal le še cikovt. Včasih pa je Slavko z oponašanjem katere izmed njih povzročil majhno zmedo in smeh.

Ob prihodu v Grdo drago smo bili enotni. To ni bil le izlet, to je bilo prijetno druženje z ljudmi, ki so radi v naravi. Vsem se je zdelo čudno, zakaj so to mrazišče poimenovali Grda draga. Mi smo jo zaradi lepote cvetja, petja ptic in bujnih gozdov preimenovali v Lepo drago. ■ ■ ■

Sabotin

- poročilo z društvenega izleta

Jernej Figelj

foto: Jakob Smole

Udeleženci ornitološkega tabora med izletom na Sabotinu.

V pretežno oblačnem in dokaj vetrovnem jutru, 30. junija 2001, smo se udeleženci izleta zbrali na parkirišču pred solkanskim mostom, ki povezuje Solkan z Goriškimi brdi. Skupinici petih ljudi so se pridružili še dekličiči in fantičiči, udeleženci ornitološkega tabora »Dornberk 2001«. Z avtomobili smo krenili proti Goriškim brdom ter se po dobrem kilometru ustavili tik pred slovensko-italijansko mejo.

Od tam se je naša skupina približno dvajsetih ljudi odpravila peš proti vrhu. Sabotin je 609 metrov visok hrib, katerega pobočja se proti jugozahodu iztekajo v majhne gričke Goriških brd, na severu in severovzhodu pa se iznad Soče strmi gozdovi zlivajo v ponekod zaraščene, prepadne ter strme stene. Ob tem letnem času je na Sabotinu zelo vroče, zato vlada na njem skoraj popolno »mrtvilo«.

Toda to nas ni motilo. Že na začetku našega pohoda sta nas razveselila v puhastem hrastu skrita pojoči plotni strnad ter črnoglavka. Po skalnatih, z rujem obrasli poti, ki pelje na vrh, so nas vseskozi spremljali skalni strnadi. Med razburjanjem taščice in žvižganjem kobilarja smo zagledali

kanjo, ki se je dvigala nad Goriškimi brdi. Po dobri uri hoda smo prispeli na vrh grebena, od koder se razprostira čudovit pogled na Sočo ter vsa okoliška hribovja, od Triglava do Jadrana. Na vrhu smo se v miru nagledali skalnih strnadov, ki so na Sabotinu zelo pogosti. Po okoliškem grmovju ter borovcih so skakljali plavček, velike sinice, dve čopasti sinici, videli smo tudi jate mladih dleskov. Iz strmih sten, kjer smo zalotili šmarnico, je odmevalo petje ščinkavcev ter skalnih strnadov. Nad njimi pa so jadrli hudourniki ter mestne lastovke. Za hip smo lahko opazovali iznad grebena dvigajočega se planinskega orla, ki pa je bil zelo previden in je hitro izginil. Ker je postajalo že skoraj neznosno vroče, smo sklenili, da bomo zaključili izlet ter se počasi odpravili domov. Med vračanjem nas je v slovo preletelo še osem krivokljunov.

Žal smo bili zaradi neprimerne datuma prikrajšani za srečanje s slegurjem, ki na Sabotinu tudi gnezdi. Vendar to ni pokvarilo končnega vtisa o izletu. Ta je bil kljub vročemu vremenu zelo prijeten ter za fizično slabo pripravljene verjetno tudi naporen. ■ ■ ■

jesen 2001

Karakteristike kvalitete sadik:

- ekološko vzgojene:
DEMETER svetovna zaščitna znamka za biološko-dinamičen način vzgoje

BIODAR slovenska zaščitna znamka za ekološke pridelke

- Podlage :
sejanec - visoko cepljene;
odporne na bolezni in mraz;
primerne za travniške sadovnjake,
vegetativne podlage - M7, MM106, M9

- sadne sadike starih sort
jablan in hrušk:

CARJEVIČ, MOŠANCELJ, MAIGOLD,
ONTARIO, OVČJINOS, KRIVOPECELJ,
BOBOVEC, TOFEL, ZLATA PARMENA,
ŠAMPANJSKA RENETA, KOSMAČ,
JAMES GRIVE, ALKMENE, KANADA,
DISCOVERY, DOLENJSKA VOŠČENKA,
GORENJSKA VOŠČENKA JUNIJSKA
LEPOTICA, TEPKA, VILJAMOVKA, ...

Maloprodajna cena: 1500 sit

PONUDBA SADNIH SADIK

drevesnica

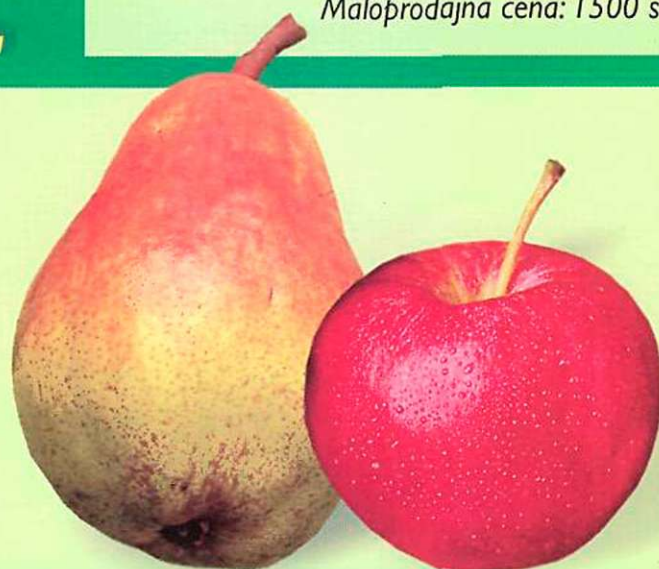
EKOLOŠKA DREVESNICA

Pinus d.o.o.

podjetje za urejanje prostora

Rožna ulica 39, 1330 Kočevje
tel.: 01/895 53 85

pinus

Mladinski ornitološki raziskovalni tabor

»Dornberk 2001«

Damijan Denac

foto: Damijan Denac

Udeleženci mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora »Dornberk 2001«.

V torek, 3. 7. 2001, se je končal sedmi mladinski ornitološki raziskovalni tabor, ki smo ga organizirali in izvedli v DOPPS-u. Potekal je v osnovni šoli Dornberk, kjer sta bila organizirana spanje in prehrana. Na taboru je sodelovalo 15 udeležencev, starih med 11 in 19 let, ki so delali v štirih skupinah pod vodstvom mentorjev.

Cilj tabora je bil izobraževanje mladih ornitologov za raziskovalno delo, od načrtovanja, izvajanja terenskega dela, beleženja in obdelovanja podatkov ter interpretacije in javne predstavitve rezultatov. Poudarili smo predvsem interpretacijo rezultatov v naravovarstvene namene. Namen je bil tudi druženje mladih ornitologov, navezovanje stikov in izmenjevanje izkušenj.

V okolici Dornberka smo po metodi popisovanja ptic za Novi ornitološki atlas Slovenije popisali gnezdiške v 4 kvadratnih velikosti 10 × 10 km. Veliko pozornosti smo posvetili tudi koscu, vrsti, ki je ogrožena v svetovnem merilu. Odkrili smo dve novi lokaliteti, kjer gnezdenje prej ni bilo

znano. Na strmem travnatem terenu Planje nad dolino Učje pri Kobaridu, ki leži več kot 1000 metrov nad morjem, smo popisali 14 osebkov. Druga nova lokaliteta je visoka dinarska planota Banjšic. Popisali smo populacijo podhujke v zahodni Sloveniji, registrirali smo 130 oglašajočih se samcev. V opuščnem glinokopu Goriških opekarn smo poleg gnezdečih rakarjev in srpičnih trstnic odkrili največjo gnezditveno gostoto čapljice v Sloveniji. Zaradi preteče grožnje - zalitja glinokopov in s tem uničenja gnezdišča čapljice in drugih ogroženih vrst ptic - smo z vodstvom že na taboru začeli pogovore o ohranitvi območja. Udeležili smo se ornitološkega

izleta na Sabotin, popisali pa smo še mestne lastovke v Dornberku. Na taboru smo skupaj opazili 101 vrsto ptice. Za mlade ornitologe smo pripravili tudi predavanja in predstavitve o naravovarstvenem delu društva.

Udeleženci so se izkazali z odličnim poznavanjem ptic in delavnostjo. Rezultate dela na taboru so predstavili na javni predstavitvi s pomočjo plakatov, nekatere raziskave pa bodo objavljene v reviji *Acrocephalus*. Zaključne predstavitve se je udeležilo 30 ljudi in več novinarjev. O delu na taboru je bilo v različnih medijih 7 objav.

Tabor se od predhodnih ni razlikoval le po kraju izvedbe, vsi prejšnji so bili namreč v severovzhodni Sloveniji, temveč tudi po izjemnem gostoljubju in pomoči, ki smo ju bili s strani osebja šole tukaj deležni. Posebej bi se radi zahvalili ravnatelju osnovne šole g. Janku Rednaku in učiteljici ga. Mateji Skočir za vso skrb ter pomoč. Zahvaljujemo se tudi glavnemu pokrovitelju družbi Mobitel in Uradu za mladino RS, ki sta omogočila izvedbo tabora. ■ ■ ■

Svetovni ptičji festival (World bird festival)

in

svetovni dan opazovanja ptic (World birdwatch 2001)

Svetovni ptičji festival sestavlja serija prireditev, ki potekajo po vsem svetu v mesecu oktobru, koordinira pa ga svetovna zveza za varstvo ptic in njihovih habitatov BirdLife - International. To zvezo sestavljajo nevladne naravovarstvene organizacije 103 držav po vsem svetu. Na temo ptic in odnosa ljudi do ptic bodo organizirane izobraževalne, kulturne in družabne prireditve. Festival se bo začel s Svetovnim dnevom opazovanja ptic, pri katerem bo sodelovala tudi Slovenija, končal pa se bo 4. novembra z razstavo stare kitajske umetnosti s podobami ptic, ki bo na Tajvanu. Na razstavi pričakujejo 60.000 ljudi kar bo najverjetneje najbolj obiskan dogodek na temo ptic na svetu doslej.

Svetovni dan opazovanja ptic (World Birdwatch 2001) je velik javni dogodek, katerega namen je seznaniti ljudi s pticami, njihovo ogroženostjo in možnostmi za njihovo varstvo. Letos poteka že petič.

Letošnji svetovni dan opazovanja ptic bo potekal v soboto in nedeljo 6. in 7. oktobra. Na ta dneva bo na tisoče ljudi sodelovalo v organiziranih aktivnostih, ki jih pripravljajo partnerji zveze BirdLife - International po vsem svetu. Samo v Evropi bodo prireditve v teh dveh dneh organizirano potekale v 33 državah.

Kot vsako leto doslej bo DOPPS, ki je slovenski BirdLife partner, tudi tokrat pripravil poseben program. Organizirali bomo vrsto naravoslovnih izletov po vsej Sloveniji in dve stojnici, v Ljubljani in Mariboru. Z aktivnostmi nameravamo ljudem približati ptice in jih seznaniti z njihovo ogroženostjo ter problemi varstva ptic. Ogroženost ptic postaja z vstopanjem v Evropsko unijo velik, a tudi aktualen problem. Z uresničevanjem jasno zastavljenih naravovarstvenih ciljev lahko slovensko naravo v veliki meri ohranimo. Vendar se mora njene vrednosti zavedati čimveč ljudi, saj lahko javno mnenje v največji meri vpliva na naravovarstveno politiko države.

Na vse prireditve, ki bodo potekale 6. in 7. oktobra, vabimo vse člane in nečlane DOPPS-a. Upamo, da bomo mnogim odstrli tančico skritih lepot narave in jih približali pticam.

6. In 7. Oktober 2001

IZLETI

Vsi izleti se pričnejo ob 9. uri!

SOBOTA, 6. oktober 2001

- Sava, Tomačevski prod (vodi: Dare Fekonja) Zborna mesto je končna postaja avtobusa mestnega prometa št.19, Tomačevo.
- Gajševsko jezero pri Ljutomeru (vodi: Željko Šalamun) Dobimo se pri mostu ob izlivu Ščavnice v jezero.
- Cerkniško jezero (vodi: Brane Koren) Dobimo se pri gostišču v Dolenjem jezeru (pri Cirilu).
- Ptujsko jezero (vodi: Dominik Bombek) Zborna mesto je pred gostilno Ribič na Ptuj.
- Šempasko polje (vodi: Jernej Figelj) Zborna mesto je na bencinski črpalki v Šempasu.

NEDELJA, 7. oktober 2001

- Ljubljansko barje (vodi: Eva Vukelič) Zborna mesto na parkirišču pri gostilni Kirn v Podpeči.
- Vodni zadrževalnik Medvedce (vodi: Jakob Smole) Dobimo se pred železniško postajo na Pragerskem.
- Spodnja Sava pod Brežicami (vodi: Dušan Klenovšek) Zborna mesto bo pred gradom Brežice.
- Škocjanski zatok (vodi: Borut Mozetič) Zborna mesto bo pred bazo AMZS na Bertoški Bonifiki.

STOJNICI

- 6. oktober 2001 (sobota) Trg Svobode v Mariboru. Stojnica bo postavljena med 9. in 15. uro. Ob 10., 12. in 14. uri bodo organizirane ornitološke ekskurzije v mariborski mestni park, zborna mesto bo pred stojnico.
- 6. oktober 2001 (sobota) Prešernov trg, Ljubljana. Stojnica bo postavljena med 9. in 15. uro.

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

S fotografijama iz prejšnje številke Sveta ptic smo zaključili prvi del tekmovanja Skrivnostna fotografija. Sedaj, ko se nagradna igra preveša v drugo polovico, verjetno nekoliko narašča temperatura tudi med sodelujočimi. Poletna vročina v juliju in avgustu je že bila takšna, da za opazovanje ptic ni bila najbolj primerna. Upam, da sta vam vsaj skrivnostni fotografiji izpolnili to ornitološko praznino v tem obdobju. Izjema v tem času so nekatere vodne površine, ki nudijo idealne možnosti za opazovanje selečih se vodnih ptic, predvsem pobežnikov. Ker je mnogo najbolj primernih lokalitet, kjer se pojavljajo te ptice ob obali, lahko združimo prijetno s koristnim in se po dnevu na terenu osvežimo v morju. V tem kontekstu sta bili izbrani tudi obe skrivnostni fotografiji. Dvomim, da sta vam povzročali težave, če pa so pobežniki vaša šibka točka, naj vam bo to vzpodbuda za poletne ornitološke dogodivščine.

Od prejetih sedmih dopisnic so bili trije poslani odgovori v celoti pravilni. Med njimi smo izžrebali **Aleša Tomaziča**, ki bo v bodoče nosil društveno majico. Čestitamo!

OBRAZLOŽITEV SKRIVNOSTNE FOTOGRAFIJE IZ PREJŠNJE ŠTEVILKE

Za razrešitev prve skrivnostne fotografije je večini verjetno zadoščal že bežen pogled v katerega izmed priročnikov za določanje ptic. Fotografija, ki ničesar ne skriva, prikazuje v času selitve enega izmed najpogostejših in najbolj številnih

foto: Borut Babanc
Močvirski martinec *Tringa glareola*.

pobežnikov – močvirskega martinca *Tringa glareola*. Vse njegove značilnosti so dobro vidne: izrazito bela pikčasta zgornja stran, progavost prsi, ki postopno prehaja v bel trebuh in razmeroma dolge noge. Od tradicionalno »zamenljive« vrste pikastega martinca *T. ochropus* se loči predvsem po manj kontrastni obarvanosti (prehod med temnimi prsmi in snežno belim trebuhom je direkten), zgornja stran pri tej vrsti je pretežno temna s slabo vidnimi majhnimi pikami in vselej je prisotna izrazita bela očesna progga, ki poteka od baze kljuna do očesa. Nasprotno ima močvirski martinec daljšo nadočesno proggo. Ta je pri odraslih osebkih včasih neizrazita in slabo vidna. Takšna je tudi ptica na prvi skrivnostni fotografiji. Odrasel močvirski martinec ima praviloma rumene noge, pikasti pa zelene. Ta razlika je manj očitna pri mladostnih osebkih, predvsem na račun manj izrazito obarvanih nog pri močvirskem martinu. Splošen vtis, ki ga dajeta ti dve vrsti pri normalnih opazovalnih pogojih, je, da je močvirski martinec dokaj svetla, enakomerno obarvana in dolgonoga ptica, pikasti pa ima precej bolj nabito in kompaktno postavo na kratkih nogah ter je vedno kontrastno obarvan. Bele pike na zgornji strani pri pikastem martinu, ki jih vselej prikazujejo tudi terenski priročniki, so pri tej vrsti na splošno težko vidne, še posebej pri mladostnih osebkih. Takšnih pa je v poletnem času večina opazovanih pikastih martinov. Pri opazovanjih z velike razdalje je po sami obarvanosti pikastemu presenetljivo podoben mali martinec *Actitis*

hypoleucos. Razlikuje se predvsem po precej drugačnih telesnih proporcijah, bistveno daljšem repu (sega daleč čez peruti) in belini spodnjega dela telesa, ki se vleče visoko do ramena. Razen med počivanjem, ga vselej izdaja tudi navada, da neprestano pozibava z zadnjim delom telesa. In še beseda dve o starosti našega močvirskega martinca. Eno vidno značilnost, ki govori, da imamo pred seboj odraslo ptico, sem že omenil. Druga je predvsem velikost belih pik, ki so pri mladostnih osebkih manjše in nekoliko vlečejo na rumeno. Še ena pomembna in na fotografiji vidna značilnost je, da se temna obarvanost prsi pri odraslih vleče tudi po bokih, česar nikoli ne vidimo pri mladostnih osebkih. Močvirski martinec na fotografiji je bil posnet maja 1997 na otoku Korčula.

Navidez nekoliko bolj zapletena je druga fotografija, kjer lahko seznam možnih kandidatov za začetek omejimo na vrste z rdečimi oziroma oranžnimi nogami. Od vsaj približno primerljivih vrst nam tako ostanejo togotnik *Philomachus*

foto: Borut Babanc
Črni martinec *Tringa erythropus*.

pugnax, mladi polojnik *Himantopus himantopus* ter rdečenogi *T. totanus* in črni martinec *T. erythropus*. Kaj hitro lahko izločimo polojnika, ki ima drugače obarvan hrbet in povsem belo spodnjo stran. Na togotnika bi nas utegnilo napeljati predvsem dejstvo, da je ptica zelo neenakomerno obarvana, z razmetanimi temnejšimi lisami po sicer svetlem telesu. Takšni resnično izgledajo nekateri samci togotnikov v času golitve. Vendar togotniku ne ustreza izrazito dolg in zelo tanek kljun, elegantna postava ter črno-belo progasta repna, primarna in krovna peresa. Slednja nedvomno govorijo, da gre za enega izmed omenjenih martinov. Takšen vzorec na teh peresih je na splošno

značilen za vse večje vrste martincev. Seveda od tu naprej ni več daleč do pravilne rešitve. Črn po trebuhu je med vsemi martinci pač samo črni martinec, kar je tudi pravilna rešitev. Res pa je, da risbo te vrste v golitvi iz poletnega v zimsko perje, prikazuje le nekaj standardnih priročnikov za določevanje ptic (Harris, A., L. Tucker & K. Vinicombe (1989): *The MacMillan Field Guide to Bird Identification*. MacMillan, London). V prid tej vrsti govori tudi že omenjeni kljun in izrazita bela očesna proga, ki je nimata niti rdečenogi martinec niti togotnik. Tudi prevladujoča zelo svetla spodnja stran je bolj značilna za črnega kot pa

rdečenogega martinca, ki je predvsem po prsih precej bolj sivo obarvan. Dodam naj še to, da lahko pri nas takšne osebkke opazujemo predvsem v drugi polovici julija in prvi polovici avgusta. Kasneje je večina pri nas pojavljajočih se črnih martincev mladostnih, odrasli pa so ponavadi že v popolnem zimskem perju. Bolj zgodnji osebkki so praviloma v čistem poletnem perju (popolnoma črni), kar velja tudi za vse osebkke v času spomladanske selitve (drži vsaj v notranjosti Slovenije). Pričujoča fotografija črnega martinca je nastala julija 1998 v Sečoveljskih solinah. ■ ■ ■

Luka Božič

foto: Jakob Smole

Katera vrsta je to?

foto: Peter Buchner

Katera vrsta je to?

GRAND HOTEL UNION D.D.

Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

NOVO v restavraciji Smrekarjev hram!

Nova izvirna ponudba jedi. Širok izbor vin.
Prijeten **ambient**. Možna rezervacija **separejev**.

Restavracija, je idealna za
POSLOVNA KOSILA,
kar je še en razlog več, da pridete in
se pustite razvajati našim odličnim
kuharskim mojstrom.

Za vse večerne ptice pa smo pripravili
pestro izbiro **VEČERIJ**.

Restavracija Smrekarjev hram
Nazorjeva ulica 2, 1000 Ljubljana

Informacije in rezervacije:
Tel: 01 308 1975, fax: 01 308 1015

Odprto od
ponedeljka do petka, od 12.00 do 23.00 ure.

Vljudno vabljeni!

SS, PR8 POKLICI. TZH. LP+L*

***Sem suha, prosim pokliči. Tvoja zblojena/zlata hči. Lep pozdrav in lupčka.**

Anja

Povej na kratko!
PS: Povej slovensko.

SMS - Slovenska Mini Sporočila

Kdor danes ne piše in ne bere, je nepismen ali pa nima mobilnega telefona. 01 je leto obujene pismenosti in do konca šolskega leta bo vsak drugošolček po SMS poslal več besedila, kot ga je v vseh Prešernovih pismih. Seveda ne zmeraj po šolskih pravilih zapisa, ampak bo našel krajše in navadno tudi bolj duhovite oblike, ki se polagoma oblikujejo v kratkopis. Kratkopisa ne smemo preprosto enačiti s kraticami: te so samo del kratkopisa. Pravi kratkopis kombinira različne dele besed, številke, kratice in zapise po posluhu v nove oblike zapisovanja.

Cyber haikuji, ljubezenske izjave, komercialni podatki in navaden čvek: vse to so le delčki nove pismenosti, ki nastaja na SMS ekranih. Mobitel s prvo, še drobno izdajo Slovenskega kratkopisa začenja novo poglavje pisave. Izpisovali jo bodo stotisoči uporabnikov Mobitelovega SMS, vodilo pa načelo: PS: povej slovensko ... povej kratko!

Center za pomoč naročnikom

031/041 121 Mobiuporabniki ter 031/041 700 700 GSM naročniki

SVDBDDEN KDT PTICA
WWW.MOBITEL.SI